

Samenvatting rapport

Pichot.
Een Schiedamse
regentenfamilie
en haar betrokkenheid
bij de Surinaamse
plantageslavernij
in de achttiende eeuw.

Jean Jacques Vrij

Slavenmarkt in Suriname. Tekening van Pierre Jacques Benoit rond 1820.

Indeling

1.	Voorwoord Anouschka Biekman	5
2.	De familie Pichot, Suriname en Schiedam	7
3.	Dertien plantages	13
4.	Werkvolk uit Afrika	19
5.	Absente eigenaren en hun betrokkenheid	23
6.	Werken in suiker en koffie	29
7.	Ondernemingen met het karakter van een strafkamp	33
8.	Marrons	39
9.	Belangen in plantage-economie na 1770	45

Groepsfoto na de presentatie van het rapport op zondag 9 maart 2025 in de Westvest kerk. Van links naar rechts: gespreksleider Peggy Bouva, wethouder Anouschka Biekman, Jean Jacques Vrij en zangeres Kizzy. (Foto gemeente Schiedam)

Voorwoord

Voor u ligt de samenvatting van het onderzoek “Pichot. Een Schiedamse regentenfamilie en haar betrokkenheid bij de Surinaamse plantageslavernij in de achttiende eeuw.”

*Eerder heeft het Gemeentearchief Schiedam in 2018 en 2020 verken-
nend onderzoek verricht naar eventuele Schiedamse banden met het
Nederlands trans-Atlantisch slavernijverleden. In het Herdenkingsjaar
Slavernijverleden verzocht het college van burgemeester en wethouders
aan het Gemeentearchief Schiedam om een verdiepend vervolgonder-
zoek naar Schiedamse banden met het Nederlands trans-Atlantisch
slavernijverleden.*

*De gemeentearchivaris heeft historicus Jean Jacques Vrij het onderzoek
laten uitvoeren. Hierin staat de Schiedams-Surinaamse familie Pichot
centraal. Deze invloedrijke bestuurdersfamilie uit de 18e eeuw was een
van de belangrijke plantage-eigenaren in Suriname.*

*De resultaten van dit onderzoek zijn samengevat in dit boekje. Iedere
lezer kan op die manier zelf de resultaten inzien, begrijpen en bevragen.
Want geschiedenis wordt sterker als we haar delen, en wanneer ieder-
een de ruimte krijgt om eigen verbanden te leggen.*

*Deze publicatie is bedoeld voor Schiedammers en voor iedereen die
zich wil verdiepen in het Nederlandse slavernijverleden. Het onderzoek
brengt een pijnlijk, maar belangrijk deel van onze geschiedenis aan het
licht. Een gedeeld verleden dat voor veel mensen in Schiedam nog altijd
doorwerkt in het heden.*

*Als vervolgstap willen we ruimte maken voor een breder gesprek. Het
college wil organisaties ondersteunen die met dit verhaal aan de slag
willen. Ook willen we stimuleren dat we elkaars geschiedenissen beter
leren kennen. Want pas als we luisteren naar de verhalen van de ander,
groeit er begrip.*

*Ik hoop dat dit boekje daaraan bijdraagt. Dat het een volgende stap is in
het zichtbaar maken van een geschiedenis die lang is verzwegen. Een
puzzelstukje in een groter geheel. De gesprekken zijn al op gang geko-
men: soms voorzichtig, soms ongemakkelijk. Maar vooral hoopvol.*

*Namens het college dank ik historicus Jean Jacques Vrij, Merel Blok,
het gemeentearchief en alle andere betrokkenen voor hun toewijding bij
dit onderzoek. Onze waardering gaat uit naar iedereen die heeft bijge-
dragen aan dit proces met hun kennis, inzet en persoonlijke aandacht.
Laten we dit onderzoek zien als een begin en als uitnodiging om het
gesprek verder te brengen.*

*Anouschka Biekman
wethouder Samenleven*

*Daniel Pichot (Paramaribo 1722-Schiedam 1803),
Collectie Stedelijk Museum Schiedam.*

Hoofdstuk 2

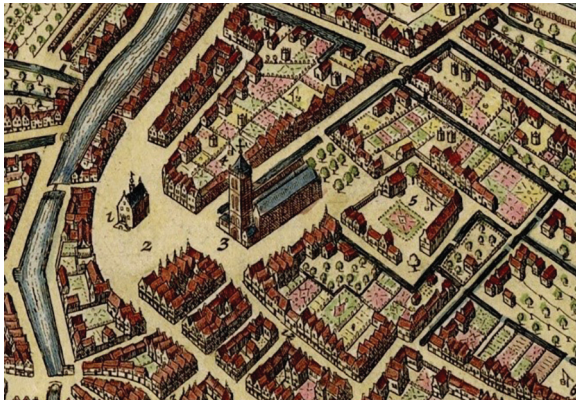
De familie Pichot, Suriname en Schiedam

De leden van de familie Pichot behoorden in de achttiende eeuw tot de Schiedamse bestuurlijke elite. Verschillenden van hen waren echter geboren onder de Surinaamse tropenzon. En ook als inwoners van Schiedam bleven zij door het bezit van plantages en familiebetrekkingen met Suriname verbonden.

In Suriname maakte de familie Pichot net als in Schiedam deel uit van een kleine maatschappelijke bovenlaag: de door Europese kolonisten en hun nakomelingen gevormde plantersklasse. De mensen die hen daar dienden en op de plantages voor hen werkten, werden door hen echter beschouwd en behandeld als slaven, die desnoods met gebruik van geweld gedwongen werden te doen wat zij van hen eisten.

De eerste leden van de familie vestigden zich in 1739 in Schiedam. Dit waren Jean Albert Pichot, geboren in Paramaribo in 1713, zijn echtgenote Lucretia Brandt, geboren in Paramaribo in 1716 en zijn schoonmoeder Catharina Marcus, geboren op plantage Oranjebo, Boven-Commewijne in 1695. Catharina Marcus was tevens Jean Alberts stiefmoeder; zij was in 1728 (in Paramaribo) hertrouwd met zijn inmiddels overleden vader Daniel Pichot senior.

Jean Albert Pichot was op 12-jarige leeftijd door zijn ouders voor onderwijs naar Nederland gezonden. Nadat hij een studie aan de universiteit van Leiden had afgebroken, vestigde hij zich als koopman in Amsterdam. Daar deed hij veel zaken met Suriname. Er zijn geen aanwijzingen gevonden dat hij nadat hij zich in Schiedam had gevestigd actief bleef in de handel. Al behoorde tot het grote pand aan de oostzijde van de Nieuwstraat, met de achtertuinen strekkende tot aan de Pastoorslaan, dat hij in 1739 voor 7500 gulden had gekocht wel een pakhuis.

Omgeving Nieuwstraat, uitsnede uit de kaart van Joan Blaeu 1649, Collectie Topografisch-Historische Atlas, Gemeentearchief Schiedam.

In Schiedam manifesteerde hij zich vooral als regent. Hij werd er voor het eerst in 1743 in de magistraat gekozen als een van de zeven schepenen (rechters, maar zij waren ook betrokken bij wet- en regelgeving) en zou daarna nog meerdere keren, telkens voor een jaar, tot schepen aangesteld worden. In 1748 trad hij toe tot de vroedschap; dat was een benoeming voor het leven. In 1762, het jaar van zijn overlijden werd hij gekozen als een van de drie burgemeesters (dagelijks bestuurders) van Schiedam. Vier van zijn zoons werden eveneens lid van de Schiedamse vroedschap en vervulden ook een of meer termijnen als schepenen; drie van hen, die allen in hun twintiger jaren overleden, slechts voor korte tijd, de vierde, Jan David Pichot (Schiedam 1752-Bleiswijk 1808), langer, totdat hij in 1787 onder curatele gesteld werd.

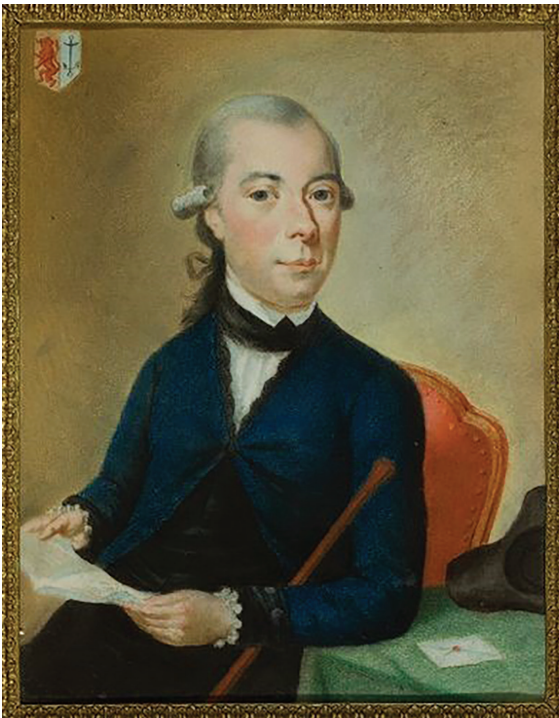
Jean Albert schijnt in de 23 jaren dat hij in de stad woonde, het geringe honorarium als schepen daargelaten, vooral gerenteniërd te hebben. Revenuen had hij onder meer uit het (met andere eigenaren gedeeld) bezit van vier Surinaamse plantages, De Hoop, La Discorde, Siparipabo en Bruijnsburg. Daarnaast was zijn schoonmoeder Catharina Marcus zeer welgesteld en er zijn veel tekenen dat haar financiële bijdrage aan het huishouden van haar enige dochter en schoonzoon en hun negen kinderen substantieel is geweest. Catharina Marcus had een vermogen geërfd van haar tweede echtgenoot, de Rotterdamse koopmanszoon en planter Willem Pedy, bestaande uit kapitaal en een plantage, Penoribo.

Omstreeks 1746 vestigde ook Jean Alberts jongere broer Daniel Pichot junior (Paramaribo 1722-Schiedam 1803) zich in Schiedam. Hij trouwde er in dat jaar met Catharina Buyk (Padang 1725-Schiedam 1779), een stiefdochter van de Schiedamse schepenen (later ook vroedschap en burgemeester) Willem van Basel – die na een loopbaan in Oost-Indië omstreeks 1734 naar zijn geboortestad Schiedam was teruggekeerd. Daniel Pichot maakte carrière in de marine, eerst bij de admiraliteit van Amsterdam waar hij in 1742 tot luitenant werd aangesteld, later bij die van Rotterdam. In 1791 bereikte hij zijn hoogste rang, die van luitenant-admiraal. Daarnaast was hij (mede)-eigenaar van plantages De Hoop, La Discorde en Guadeloupe in Suriname. In Schiedam werd hij in 1766 lid van de vroedschap en nadien werd hij verschillende keren tot schepenen en vanaf 1787 ook nog vier termijnen als burgemeester verkozen. Bij de Bataafse omwenteling In 1795 werd hij als Oranjegezind burgemeester zonder omhaal aan de dijk gezet.

De een jaar jongere broer van Jean Albert Pichot, Samuel Paulus Pichot (Paramaribo 1714-Paramaribo 1763), was na voltooiing van zijn studie rechten in Leiden, in 1739 als advocaat teruggekeerd naar Suriname waar hij tot aan zijn dood zou blijven wonen. In de Surinaamse geschiedenis is hij het meest bekend geworden als één van de grote kwelgeesten van de gouverneur Jan Jakob Mauricius in de tweede helft van de jaren veertig. In de jaren 1744-1746 was Samuel Paulus Pichot lid van het Surinaamse Hof van Politie (het uitvoerend, wetgevend zowel als, in strafzaken, rechtsprekend orgaan) en in 1751 provisioneel raad-fiscaal (openbaar aanklager). Maar de meeste tijd hield hij zich bezig met het bestieren en beheren van zijn eigen plantages, van de plantages van zijn verwanten in Nederland en van die de familie van

zijn echtgenote. Hij was sinds 1741 getrouwd met Anna Lespinasse (Paramaribo 1723-Beverwijk 1763).

Hun zoon mr. Daniel François Pichot (Paramaribo 1744-Schiedam 1788), was de laatste in Suriname geboren Pichot die zich in Schiedam vestigde. Hij was in 1753 naar Nederland gekomen en in 1765 in Leiden in de rechten gepromoveerd. In 1766 trouwde hij in Schiedam met Agatha Wilhelmina Hogerwaard (Den Haag 1749-1800) met wie hij negen kinderen kreeg. In 1768 trad hij toe tot de Schiedamse vroedschap en werd daarna verschillende malen tot schep en ook twee maal tot burgemeester verkozen. Van hem is evenmin een beroep bekend; volgens een schotschrift in de vorm van een grafschrift maakte hij gedurende zijn leven 'van Vrouw Venus al zijn werk'. Maar na het overlijden van een jonger broertje in 1765 viel hem de gehele erfenis van zijn ouders toe, vooral bestaande in (aandelen in) vijf Surinaamse plantages. Die maakte hij binnen enkele jaren te gelde en werd zo een vermogend man.

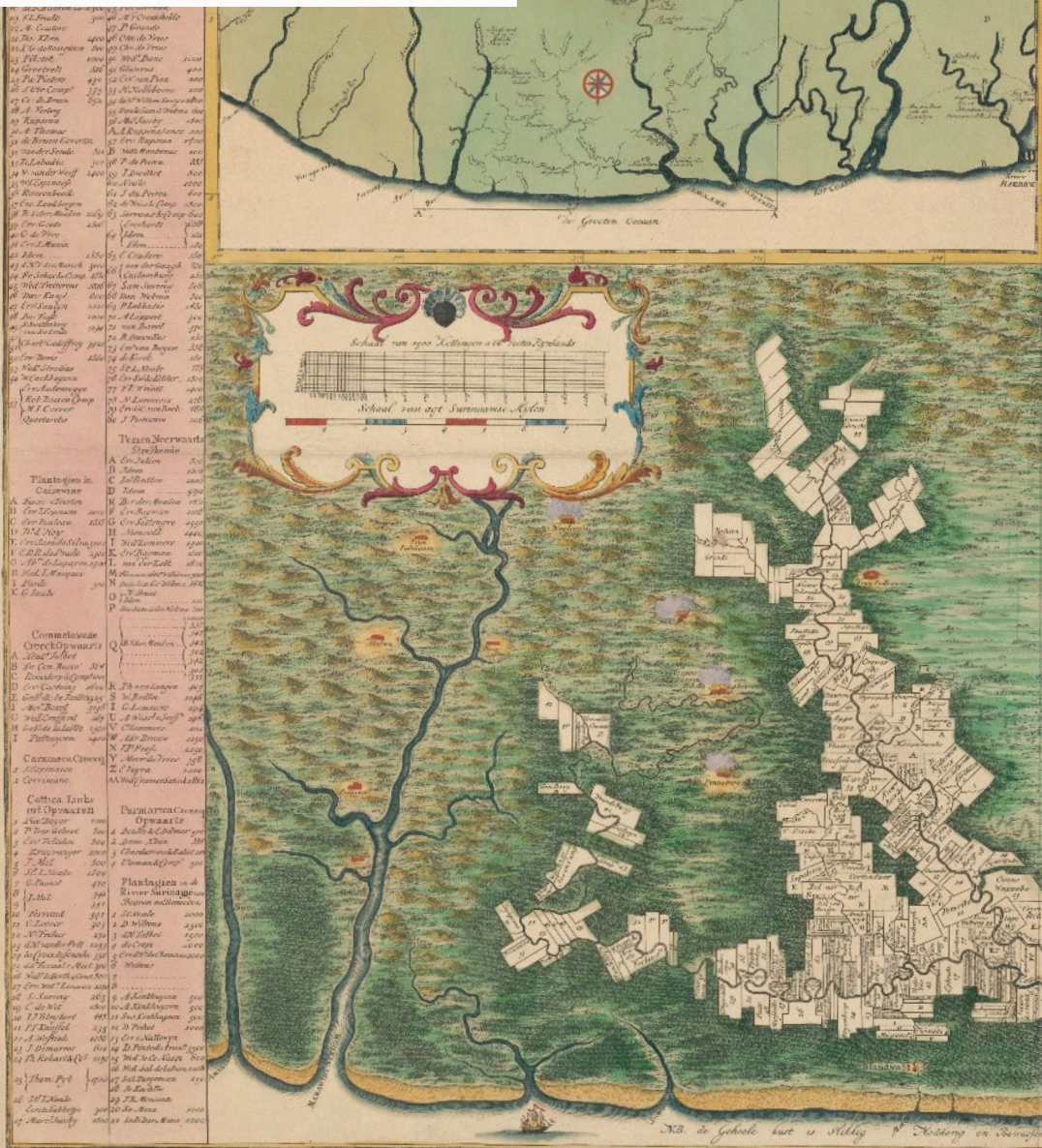

Ook woonde er nog een in Suriname geboren nichtje van de Pichots in de stad. Dit was Geertruy Sara Catharina van Lansbergen (Paramaribo 1731-Delft 1794), dochter van Constantia Maria Pichot, een oudere zus van Jean Albert en Daniel. Zij was in Schiedam gevestigd vanaf 1756, toen zij in het huwelijk trad met de cavalerieofficier Samuel de Mongé (Vlaardingen 1729-Delft 1811), tot in de jaren tachtig toen zij en haar man naar Overschie verhuisden. Zij woonde in de Nieuwstraat naast het pand van haar oom Jean Albert Pichot, dat sinds 1769 eigendom was van en bewoond werd door haar neef mr. Daniel François Pichot. Zij en haar man waren sinds 1762 voor een derde gedeelte en vanaf 1770 volledig eigenaar van de plantage Vlammenburg in Suriname.

*Daniel François Pichot
(Paramaribo 1744-Schiedam 1788),
Collectie Stedelijk Museum Schiedam.*

Suriname midden 18e eeuw: het landschap wordt gedomineerd door circa 475 plantages. Rechtsonder in de tweede bocht van de Suriname-rivier in rood Paramaribo en in het groene bosland in rood dorpen van inheemse bewoners en Marrons.

kaart van Alexandre De Lavaux, collectie Rijksmuseum Amsterdam.

EELLEN LAART
 Volante of Provincie van
SURINAME,
 de RIVIEREN, DISTRICTEN, ONTDEKKINGEN
 en Aultaire Leijden, en de Grootte der gemeenen
 Plantagien
 van het jaar 1713 tot 1714
 door de Heeren van de Kamer van Suriname
 en de Heeren van de West-Indische Compagnie
 in de Stad Suriname
 uitgegeven door de Heeren van de Kamer van Suriname
 en de Heeren van de West-Indische Compagnie
 in de Stad Suriname

23. St. Jans	2000	24. St. Jans	2000
24. St. Jans	2000	25. St. Jans	2000
25. St. Jans	2000	26. St. Jans	2000
26. St. Jans	2000	27. St. Jans	2000
27. St. Jans	2000	28. St. Jans	2000
28. St. Jans	2000	29. St. Jans	2000
29. St. Jans	2000	30. St. Jans	2000
30. St. Jans	2000	31. St. Jans	2000
31. St. Jans	2000	32. St. Jans	2000
32. St. Jans	2000	33. St. Jans	2000
33. St. Jans	2000	34. St. Jans	2000
34. St. Jans	2000	35. St. Jans	2000
35. St. Jans	2000	36. St. Jans	2000
36. St. Jans	2000	37. St. Jans	2000
37. St. Jans	2000	38. St. Jans	2000
38. St. Jans	2000	39. St. Jans	2000
39. St. Jans	2000	40. St. Jans	2000
40. St. Jans	2000	41. St. Jans	2000
41. St. Jans	2000	42. St. Jans	2000
42. St. Jans	2000	43. St. Jans	2000
43. St. Jans	2000	44. St. Jans	2000
44. St. Jans	2000	45. St. Jans	2000
45. St. Jans	2000	46. St. Jans	2000
46. St. Jans	2000	47. St. Jans	2000
47. St. Jans	2000	48. St. Jans	2000
48. St. Jans	2000	49. St. Jans	2000
49. St. Jans	2000	50. St. Jans	2000
50. St. Jans	2000	51. St. Jans	2000
51. St. Jans	2000	52. St. Jans	2000
52. St. Jans	2000	53. St. Jans	2000
53. St. Jans	2000	54. St. Jans	2000
54. St. Jans	2000	55. St. Jans	2000
55. St. Jans	2000	56. St. Jans	2000
56. St. Jans	2000	57. St. Jans	2000
57. St. Jans	2000	58. St. Jans	2000
58. St. Jans	2000	59. St. Jans	2000
59. St. Jans	2000	60. St. Jans	2000
60. St. Jans	2000	61. St. Jans	2000
61. St. Jans	2000	62. St. Jans	2000
62. St. Jans	2000	63. St. Jans	2000
63. St. Jans	2000	64. St. Jans	2000
64. St. Jans	2000	65. St. Jans	2000
65. St. Jans	2000	66. St. Jans	2000
66. St. Jans	2000	67. St. Jans	2000
67. St. Jans	2000	68. St. Jans	2000
68. St. Jans	2000	69. St. Jans	2000
69. St. Jans	2000	70. St. Jans	2000
70. St. Jans	2000	71. St. Jans	2000
71. St. Jans	2000	72. St. Jans	2000
72. St. Jans	2000	73. St. Jans	2000
73. St. Jans	2000	74. St. Jans	2000
74. St. Jans	2000	75. St. Jans	2000
75. St. Jans	2000	76. St. Jans	2000
76. St. Jans	2000	77. St. Jans	2000
77. St. Jans	2000	78. St. Jans	2000
78. St. Jans	2000	79. St. Jans	2000
79. St. Jans	2000	80. St. Jans	2000
80. St. Jans	2000	81. St. Jans	2000
81. St. Jans	2000	82. St. Jans	2000
82. St. Jans	2000	83. St. Jans	2000
83. St. Jans	2000	84. St. Jans	2000
84. St. Jans	2000	85. St. Jans	2000
85. St. Jans	2000	86. St. Jans	2000
86. St. Jans	2000	87. St. Jans	2000
87. St. Jans	2000	88. St. Jans	2000
88. St. Jans	2000	89. St. Jans	2000
89. St. Jans	2000	90. St. Jans	2000
90. St. Jans	2000	91. St. Jans	2000
91. St. Jans	2000	92. St. Jans	2000
92. St. Jans	2000	93. St. Jans	2000
93. St. Jans	2000	94. St. Jans	2000
94. St. Jans	2000	95. St. Jans	2000
95. St. Jans	2000	96. St. Jans	2000
96. St. Jans	2000	97. St. Jans	2000
97. St. Jans	2000	98. St. Jans	2000
98. St. Jans	2000	99. St. Jans	2000
99. St. Jans	2000	100. St. Jans	2000

Geometrische en Cartographische Kunst

1714

Plantages aan de Surinamerivier, Pauluskreek (waaronder De Hoop) en Parakreek op de kaart van Alexandre De Lavaux, collectie Rijksmuseum Amsterdam.

Hoofdstuk 3.

Dertien plantages

Vanaf hun vestiging in de stad in 1739 tot circa 1818 toen de kinderen van Daniel François Pichot hun aandeel in plantage Frederiksburg van de hand deden, zijn de Schiedamse leden van de familie Pichot eigenaren of deeleigenaren geweest van in totaal dertien Surinaamse plantages.

De aan de ondernemingen gebonden mensen vertegenwoordigden doorgaans circa een derde van de getaxeerde waarde. Het feit dat zij in deze samenleving de status van slaaf hadden, had talloze ingrijpende implicaties. Daaronder ook het feit dat zij als eigendom van de Pichots beschouwd werden, wat ook gold voor op de plantages geboren kinderen die de status van hun moeders erfden. Er was bijna geen uitweg uit deze situatie, behalve door middel van vlucht of door het betalen van losgeld, terwijl incidenteel mensen door hun eigenaren van de slavernij ontheven werden uit erkentelijkheid voor bewezen diensten.

Op de plantages was er maar een schamele compensatie voor de geleverde arbeidsinspanning, over het algemeen louter bestaande in voedsel- en kledingverstrekking en periodieke uitdeling van keukenattributen en dergelijke. Bij het losgeld ging het om grote bedragen die men nooit zelf op zou kunnen brengen. Dit lag eigenlijk alleen binnen het bereik van mensen in de stad die van hun eigenaren gedaan wisten te krijgen dat zij tegen geregelde afdracht van een vast bedrag voor eigen rekening mochten werken.

De Hoop was de plantage, omstreeks 1690 begonnen door hun grootvader van moeders kant, die Jean Albert en Daniel Pichot samen met hun broers en zusters in 1732 hadden geërfd van hun vader, Daniel Pichot senior. Het was een suikerplantage, gelegen aan de Pauluskreek en de rivier Suriname, niet heel ver van Paramaribo. De plantage werd in 1728 getaxeerd op een bedrag van 94.629 gulden en vier stuivers. In de jaren vijftig kocht Daniel Pichot, de marineofficier en latere Schiedamse burgemeester, de aandelen van zijn broers en zussen en hij verkocht de plantage tenslotte in 1761 voor een bedrag van 120.000 gulden. In 1728 bedroeg het aantal onvrije bewoners van de plantage 117: zestig mannen,

Toen Pichot senior eind 1732 in Amsterdam overleed, waren zijn kinderen nog minderjarig, afgezien van de twee oudste dochters die gehuwd waren en als enigen nog in Suriname. Een half jaar voor zijn dood had hij twee Amsterdamse kooplieden tot voogden over de kinderen aangesteld. Zijn executeurs-testamentair in Suriname (de echtgenoten van zijn dochters), dienden de producten van zijn plantage De Hoop naar de voogden in Amsterdam te verschepen om daar verkocht te worden. Die hadden dan de taak om 'uyt de provenuen daarvan de onkosten tot opvoedinge van sijn kinderen te betalen'.

Met andere woorden, de onvrije, aan Pichot's plantage gebonden mensen werkten om opvoeding en opleiding van de kinderen Pichot in Nederland te helpen bekostigen.

31 vrouwen en 26 kinderen van wie er tien nog zuigelingen waren. Die bevolkingsomvang bleef tot 1761 op ongeveer hetzelfde niveau, schommelend rond de 130 zielen.

La Discorde (later Concordia genaamd), was een suikerplantage aan de Pararivier. Jean Albert, Daniel en hun broers en zusters waren, op zijn laatst in 1726, eigenaren geworden van een zesde gedeelte door een schenking of legaat van zekere Jacques Masson. De plantage werd verhuurd en de Pichots genoten dus een zesde van de door de huurder betaalde huursom. In 1742 was dit 700 gulden per jaar. De plantage als geheel was een jaar tevoren getaxeerd op een waarde van 68.523 gulden en 11 stuivers, inclusief de toen circa 93 onvrije bewoners. Jean Albert en zijn broers en zuster verkochten hun aandeel in de plantage niet lang daarna, in ieder geval vóór oktober 1748.

Penoribo, een suikerplantage gelegen aan de bovenloop van de rivier Commewijne had in 1724, toen Catharina Marcus de onderneming erfde van haar toenmalige echtgenoot Willem Pedy, een onvrije bevolking van 121 zielen: 112 boven en 9 onder de 12 jaar. Toen de plantage 45 jaar later, na haar overlijden in Schiedam werd verkocht, telde de plantage 79 mannen, 85 vrouwen, 15 jongens en 13 meisjes, totaal dus 192 mensen. Penoribo bracht bij die verkoop 205.000 gulden op. De enig overgebleven erfgenaam, haar kleinzoon Jan David Pichot kocht van zijn nieuw verworven rijkdom in 1771 in Schiedam een pand met pakhuis, branderij en tuinen aan de zuidzijde van de Haven voor een bedrag van 21.500 gulden.

Siparipabo, gelegen aan de Commewijne vlak naast Penoribo en eveneens een suikerplantage, was voor een vierde gedeelte in bezit gekomen van Jean Albert Pichot, als wettelijke vertegenwoordiger van zijn vrouw, toen hij in 1734 in Amsterdam met Lucretia Brandt in het huwelijk trad. Het aandeel was eerder aan Lucretia geschonken door haar moeder die het verworven had als erfgenaam van haar tweede man Willem Pedy. Na het overlijden van zijn echtgenote in 1752 werd Jean Albert persoonlijk eigenaar van dit vierde gedeelte. Blijkens een inventaris uit 1754 telde de onderneming toen 65 mannen, 63 vrouwen, 11 jongens en 17 meisjes, totaal dus 155 mensen. De waarde van de plantage werd toen getaxeerd op 159.782 guldens en 16 stuivers. Na het overlijden van Jan Albert Pichot in 1763 verkochten zijn kinderen hun kwart aandeel echter aan de andere eigenaren voor een bedrag van slechts 21.000 gulden.

Bruijnsburg was een koffieplantage, eveneens aan de bovenloop van de Commewijne gelegen, iets voorbij Siparipabo. Jean Albert Pichot kocht in 1749 een zesde gedeelte van deze plantage van de eigenaar, de Schiedamse koopman (in granen) Cornelis Peekstok (Schiedam 1695-Schiedam 1764). De waarde van de onderneming werd toen, met inbegrip van de 72 er toe behorende mannen, vrouwen en kinderen, getaxeerd op 102.655 gulden en 19 stuivers. Een zesde gedeelte komt dan neer op circa 17.109 guldens.

In 1766, drie jaar na het overlijden van Jan Albert Pichot, werd de plantage door de gezamenlijke eigenaren van de hand gedaan voor een totaal bedrag van 146.000 gulden. Een zesde gedeelte daarvan is circa 24.333 gulden.

Vlammenburg was een suikerplantage, nog iets verder stroomopwaarts aan de Commewijne gelegen. Constantia Maria Pichot, geboren in Paramaribo in 1711, had de plantage in 1729 als jonge weduwe geërfd van haar eerste man. Op haar overlijden in 1762, tijdens een visite aan haar dochter in Schiedam, liet zij Vlammenburg na aan haar drie kinderen. Geertruy Sara Catharina van Lansbergen en haar man Samuel de Mongé, sinds 1770 volledig eigenaar, namen in 1773 een hypotheek op Vlammenburg, met inbegrip van de 44 mannen, 47 vrouwen, 7 jongens en 19 meisjes, totaal dus 117 mensen, die aan de plantage gebonden waren. De totale waarde werd toen getaxeerd op 163.905 gulden. In 1802 moest de plantage door De Monge verkocht worden. De opbrengst van die verkoop ging volledig naar de geldschieters.

Op dit glas staat een plantage afgebeeld met op de rand de tekst "t Welvaren van Siparipabo". Een kwart gedeelte was van 1724 tot 1728 eigendom van Catharina Marcus, de stiefmoeder van de Schiedamse burgemeesters Daniel en Jean Albert Pichot en daarna van haar dochter die in 1734 trouwde met haar stiefbroer Jean Albert Pichot. Het glas toont een rustige omgeving met veel beplanting. In werkelijkheid ging het aanleggen en onderhouden van plantages gepaard met veel geweld tegen de slaafgemaakten die zeer zwaar werk moesten verrichten.

collectie Rijksmuseum Amsterdam.

L'Esperance lag ook al in Boven-Commewijne, iets voorbij Vlammenburg en was eveneens een suikerplantage. De Schiedamse magistraat in spé Daniel François Pichot werd eigenaar van een 5/16e deel ervan door het overlijden van zijn ouders in 1763 en zijn broer in 1765. Volgens de na het overlijden van zijn vader Samuel Paulus Pichot opgemaakte inventaris bestond de onvrije bevolking van de plantage in 1763 uit 48 mannen, 62 vrouwen, 19 jongens en 20 meisjes, opgeteld 149 zielen. De getaxeerde waarde van de plantage als geheel was toen 139.338 gulden. Drie jaar nadien besloten Daniel François en zijn mede-eigenaren om de plantage te verkopen. De nieuwe eigenaar betaalde hen 105.000. Daniel François zal door deze transactie dus 32.812 gulden en 10 stuivers rijker geworden zijn.

Cramawipibo lag eveneens aan de bovenloop van de rivier Commewijne, iets beneden l'Esperance. Beide plantages hadden deel uitgemaakt van de nagelaten boedel van de grootouders van moederskant van Daniel François Pichot. En ook hiervan werd hij voor een 5/16e aandeel eigenaar door het overlijden van zijn vader en moeder in 1763 en zijn broer in 1765. Cramawipibo was een kleine plantage waar groenten werden geteeld en vee gehouden werd. In 1763 bestond de onvrije bevolking uit 8 mannen, 13 vrouwen, 5 jongens en 7 meisjes, dus 33 mensen in totaal. De onderneming werd toen getaxeerd op 39.904 gulden en 10 stuivers. Een 5/16e aandeel daarvan is circa 12.470 gulden. In 1768 besloten de eigenaren om de plantage te verkopen.

Zorg en Hoop lag in het relatief laat ontgonnen plantagegebied aan de benedenloop van de Commewijne. De toen nog ongecultiveerde grond was in 1745, een jaar na Daniel François' geboorte aan zijn vader Samuel Paulus uitgegeven. Die moet vervolgens in rap tempo de nodige mensen zijn gaan aankopen, zeer waarschijnlijk vrijwel allen West-Afrikaanse nieuwkomers, die voor hem de plantage waarop koffie, cacao en katoen geteeld zouden worden uit de grond moesten stampen. Dat er bij de ontginning extreem veel van hen gevergfd is, staat vast. Ook deze plantage werd eigendom van Daniel François Pichot door het overlijden van zijn ouders in 1763 en zijn broer in 1765. Zorg en Hoop telde toen 61 onvrije bewoners: 22 mannen, 23 vrouwen, 4 jongens en 12 meisjes en werd gewaardeerd op 68.128 gulden en 10 stuivers. In 1765 gaf Daniel François Pichot opdracht om Zorg en Hoop aan de meestbiedende te verkopen.

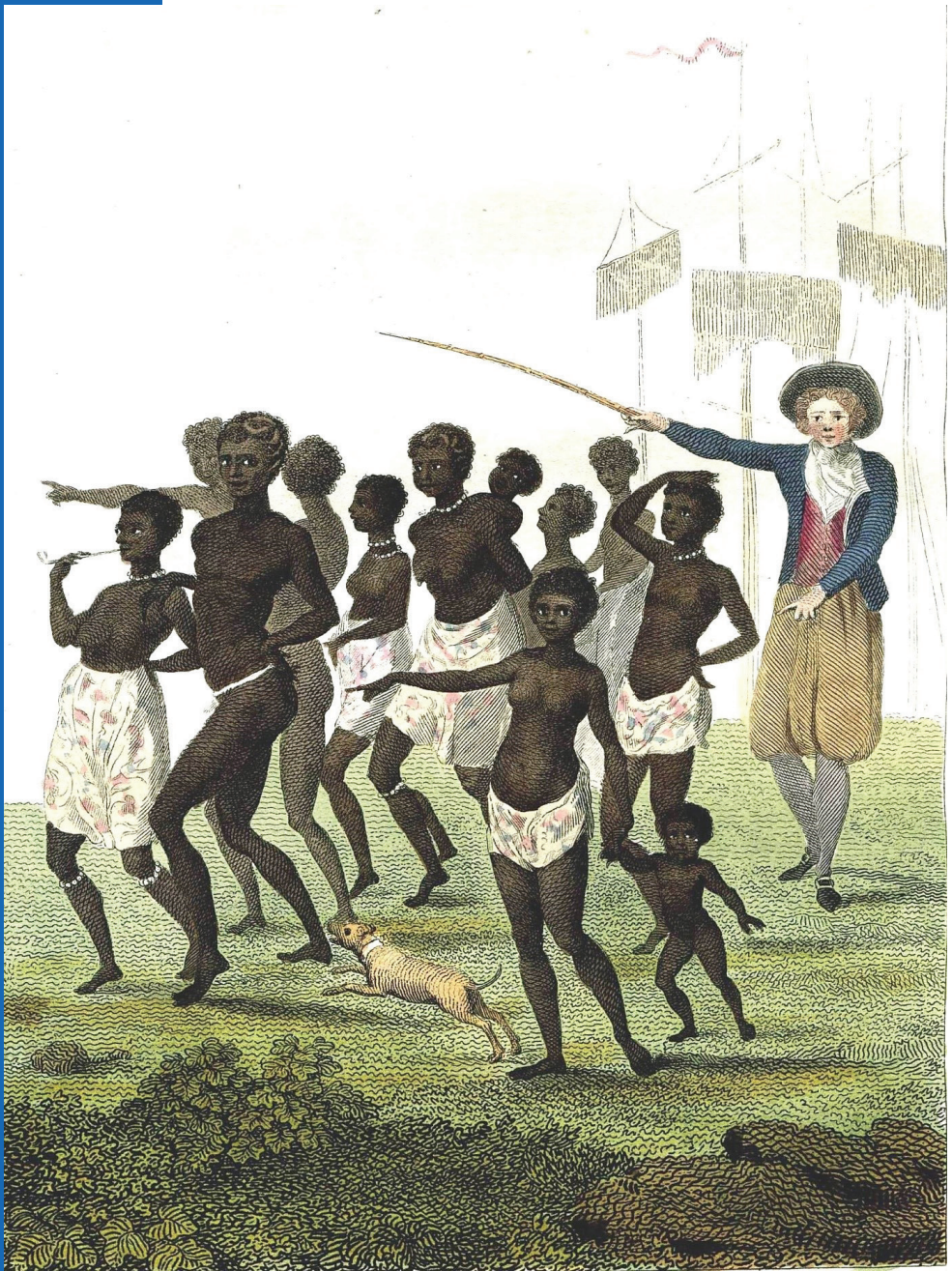
Mon Tresor lag eveneens in Beneden-Commewijne, wat lager dan Zorg en Hoop en was de grootste van de plantages die Daniel François Pichot erfde van zijn ouders. Zijn vader had de onderneming in 1756 gekocht, inclusief tachtig eraan verbonden mensen, voor een bedrag van 89.500 gulden. In 1763 werd de waarde van Mon Tresor, waar dezelfde gewassen werden geteeld als op Zorg en Hoop, met name koffie en cacao, bepaald op 172.310 gulden en 16 stuivers. De onvrije bevolking telde inmiddels 184 zielen: 60 mannen, 68 vrouwen, 29 jongens en 27 meisjes. Daniel François Pichot

verkocht Mon Tresor, inclusief de onvrije bewoners, in 1769 voor een bedrag van 240.000 gulden.

Patientie lag een stuk verder naar het oosten, aan de rivier Cottica. De vader van Daniel François Pichot had deze koffieonderneming in 1756 in eigendom verkregen als erfgenaam van een tante van moederskant. De aan de plantage gebonden bevolking bestond toen uit 33 mannen, 34 vrouwen, 23 jongens en 16 meisjes, totaal dus 106 mensen. Daarbij erfde Samuel Paulus Pichot nog vier mannen, vijf vrouwen, twee jongens en twee meisjes die tot het huishouden van zijn tante in Paramaribo hadden behoord. Alles wijst er op dat Samuel Paulus Pichot vervolgens een fiks aantal mensen heeft overgeplaatst naar zijn pas gekochte plantage Mon Tresor. Na zijn overlijden in 1763 telde de plantage bijna de helft minder mensen: 17 mannen, 22 vrouwen, 13 jongens en zeven meisjes. De getaxeerde waarde bedroeg 64.172 gulden en 2 stuivers. In 1765 liet Daniel François Pichot ook dit onderdeel van de hem toegevallen erfenis te gelde maken.

Guadeloupe was een koffieonderneming in Beneden-Commewijne, iets beneden Mon Tresor gelegen maar aan de overzijde van de rivier. De helft ervan was door dezelfde tante van moederskant die Samuel Paulus Pichot in 1756 haar plantage Patientie naliet, vermaakt aan diens broer, haar in Schiedam gevestigde neef Daniel Pichot, de marine-officier. In 1756 telde de plantage 76 onvrije bewoners: 32 mannen, 22 vrouwen, 11 jongens en 11 meisjes. Ook hier werden echter een aantal mensen aan toegevoegd die tot het huispersoneel van de tante in Paramaribo behoord hadden: twee mannen en vier vrouwen, plus nog iemand die tot dan toe op Patientie in de leer was geweest als kuiper. Afgaande op de taxatie van het geheel representeerde de aan Daniel Pichot vermaakte helft een bedrag van 43.400 gulden en 7 stuivers. Hij verkoos zijn aandeel te verkopen aan degene aan wie de ander helft was toegevallen, wat in 1759 plaats gevonden schijnt te hebben. Het jaar daarop kocht Daniel Pichot voor een bedrag van 8.237 gulden en 5 stuivers het huis met tuin van zijn schoonmoeder aan de zuidzijde van de Haven in Schiedam.

Frederiksborg was een kleine koffieplantage eveneens gelegen in Beneden-Commewijne, ergens tussen Guadeloupe en Zorg en Hoop. Een derde gedeelte ervan viel in 1805 toe aan de kinderen van de inmiddels overleden Daniel François Pichot als mede-erfgenamen van Sara Lespinasse, een zus van hun vaders moeder Anna Lespinasse. Zij lieten zich uitkopen door een van de andere erfgenamen die in Suriname gevestigd was, al schijnt dit pas in 1817 of 1819 zijn beslag gekregen te hebben. In 1811, toen zij dus nog voor een derde eigenaar waren, had de plantage een onvrije bevolking van 64 zielen: 20 mannen, 24 vrouwen, 8 jongens en 12 meisjes. De kinderen waren allen in Suriname geboren maar 13 van de mannen en 11 van de vrouwen waren geboren Afrikanen en waren dus ooit uit hun thuismilieu weggerukt.

'Group of Negros as imported to be sold for Slaves', illustratie van William Blake bij Stedman, Narrative of a Five Years Expedition (1796).

Hoofdstuk 4

Werkvolk uit Afrika.

In de tijd dat de Pichots eigenaren van Surinaamse plantages waren, was de continuïteit van die ondernemingen afhankelijk van voortdurende aanvoer van nieuwe krachten uit West-Afrika.

Lange tijd was sprake van een groot mannenoverschot. In 1728 waren er bijvoorbeeld op de plantage De Hoop, die Jean Albert Pichot en zijn broers en zusters vier jaar nadien van hun vader zouden erven, 60 onvrije mannen tegenover 31 vrouwen. Afgezien van toen in Suriname endemische ziekten als de yaws deden bovendien de werk- en leefomstandigheden veel afbreuk aan de gezondheid. Dit alles bij elkaar maakte dat het geboortecijfer laag was en sprake was van een sterfteoverschot. Waarbij nog komt dat het vluchten van de plantages een structureel verschijnsel was, wat voor de planter ook een verlies van arbeiders betekende. Dit werd opgevangen door voortdurende aanvoer van onvrije immigranten.

Zo had Daniel Pichot junior nog kort voordat hij de plantage De Hoop in 1761 verkocht, voor 1/32 aandeel ingetekend voor de handelsreis van het slavenschip De Frans Willem dat in juni 1760 uit Rotterdam vertrokken was. Het schip kwam op 20 april 1761 in Suriname aan met aan boord 302 aan de Afrikaanse kust als slaven verkochte en buiten hun wil ingescheepte mensen. Naar rato van zijn aandeel waren negen tot tien van deze ongelukkigen voor Pichot, dus bestemd om in het tekort aan mensen op De Hoop te voorzien. In het contract dat Pichot op 4 april 1761 met de nieuwe eigenaren gesloten had, was expliciet bepaald dat deze nog onderweg zijnde mensen bij de koop van de plantage inbegrepen waren.

De tijd waarin de Pichots plantage-eigenaren waren verschilt dan ook van de later negentiende-eeuwse periode van de slavernij doordat de plantagebevolking overwegend uit ontheemde Afrikanen bestond, die nogal wat schokkende dingen meegemaakt hadden voordat zij hier beland waren. Eerst waren zij in hun landen van oorsprong in lokale oorlogen krijgsgevangen gemaakt dan wel door mensendieven of manipulatie van het rechtssysteem van hun vrijheid beroofd. Vervolgens waren zij onder dwang, vaak over lange afstanden, naar de handelsknooppunten aan de West-Afrikaanse kust gevoerd. Daar vielen zij in de armen van de Nederlandse mensenhandelaren die er ter markt kwamen om te kunnen voldoen aan de vraag naar arbeidskrachten van plantage-eigenaren als de Pichots. In overvolle schepen waren deze mensen tenslotte naar Suriname gevoerd. Eerst naar Paramaribo vanwaar zij, inmiddels letterlijk en figuurlijk als slaven gebrandmerkt, in kleine groepjes naar de plantage van hun bestemming waren gebracht. Daar moesten zij zich dan zien te voegen in een hen vreemde sociale omgeving, onder arbeidsomstandigheden die indruisten tegen alles wat zij kenden en konden verwachten en zonder uitzicht om ooit naar huis terug te kunnen keren.

De gedwongen immigranten waren afkomstig uit een verscheidenheid van aan elkaar vaak volstrekt vreemde volkeren. Dit had tot gevolg dat de plantagegemeenschappen in die tijd vaak etnisch heel divers samengesteld waren, wat de sociale cohesie kon ondermijnen.

Het is uitzonderlijk dat op plantage-inventarissen aantekening werd gemaakt van de etniciteit van de mensen, zoals ook hun oorspronkelijke naam bij hun inlijving en registratie op de plantage vrijwel altijd terzijde werd geschoven. Disrespect voor iemands achtergrond was immers een kenmerk van het systeem van slavernij. Maar twee inventarissen uit 1757 van de plantages Goudmijn en Ostage (Boven-Commewijne) vormen een uitzondering. De plantages waren toen eigendom van Frans Schas, de in Den Haag woonachtige weduwnaar van Sara Pichot, de jongste zus van Jean Albert en Daniel Pichot. Na het overlijden van hun zwager in 1761 werd hun neefje François Willem Schas eigenaar.

In 1757 telde de plantage Goudmijn 97 mannen, 86 vrouwen, 22 jongens en 30 meisjes, te samen 235 zielen. Van de mannen waren er maar 23 'Creolen', dat wil zeggen in Suriname geboren, de andere 74 waren West-Afrikaanse immigranten. Van de vrouwen was een wat groter deel Creool: 35 van hen tegenover 51 Afrikanen. Van de jongens waren er 17 van de 22 in Suriname geboren en van de meisjes 27 van de 30.

Ostage had een kleinere bevolking, van 98 zielen, maar bestond voor een groter gehalte uit immigranten uit West-Afrika: 73,5% tegenover 56,5% op Goudmijn. Slechts een vijftal van de 40 mannen, 9 van de 40 vrouwen, 4 van de 7 jongens en 8 van de 11 meisjes waren in Suriname geboren.

Onder de West-Afrikaanse bewoners van de plantages vindt men mensen aangeduid als onder meer *Nago* (Yoruba, uit hedendaags Nigeria), *Papa* (Fon, uit hedendaags Togo en Benin), *Cormantijn* (Akan, uit hedendaags Ghana, Ivoorkust en Togo), *Bambera* (uit hedendaags Mali), *Soco* (uit hedendaags Sierra Leone) en *Loango* (uit hedendaags Congo).

Ruim een halve eeuw later in 1811 telde de plantage Goudmijn & Ostage, nu één gecombineerde onderneming, nog maar 127 zielen (tegen opgeteld 333 in 1757) maar overigens had toen nog altijd 39,4% van hen een land van herkomst in Afrika.

De immigratie uit West-Afrika kwam pas na het Britse verbod op de trans-Atlantische slavenhandel van 1807 schoksgewijs tot stilstand. De plantagegemeenschappen bestonden nu steeds meer uit families van meerdere, grotendeels in Suriname geboren generaties. Het wegvallen van de voorheen gangbare manier om de afname van de bevolking en het arbeidstekort op te vangen, gaf tevens aan planters een reden om voorzichtiger met hun mensen om te springen.

Volgende mannen
Kansil

N ^o . 1 Titus Van Blakkraceq	Broek	Officeren
2 Wlaan Van der Don	Dan	Paardknecht
3 Jan Heydel	Coornhijp	
4 Inoch van Blakkraceq	Broek	Stuurman Meester
5 Roeltye	Broek	
6 Louw	Loango	Kuyper
7 Lodon	Coornhijp	
8 Tobie	Loango	Leet Kuyper
9 Jan de Smezal And en braluket	Wachte	
10 Pallamedes Buis	Papa	Singelknecht
11 Gjestant	Coornhijp	
12 Maat	Carwe	
13 Hago Quakoe	Hago	Van Hoekel Van Albert
14 Antome	Groema	
15 Volond	Patrol	
16 Broedans	Groema	Paardknecht
17 Brandes van Blakkraceq	Hago	
18 Andred	Dooebre	delvel
19 J. K. G. G. G.	Loango	Kottstogtet
20 Jan miel	Broek	Leet Singelknecht
21 Matqueel van Blakkraceq	Dooebre	delvel
22 Romulus	Loango	delvel
23 Nungo	Polnbo idem	
24 Asaan	idem	
25 Jackje	idem	
26 Traebie	Loango	idem

Pagina uit inventaris Ostagie, 11 februari 1757 (Collectie Nationaal Archief Suriname, notarieel archief vóór 1828 inv. no. 201.)

N.B. in vergelijking met Goudmijn bestaat een groter gedeelte van de mannen van het hoogste echelon uit Afrikanen.

Hoofdstuk 5

Absente eigenaren en hun betrokkenheid

Plantage-eigenaren zoals de Pichots die overzee en dus ver verwijderd van hun bezit woonden, machtigden iemand in Suriname aan wie zij het oppergezag over hun plantage(s) delegeerden. Zo een zaakwaarnemer heette in Suriname een administrateur. Op zijn beurt stelde de administrateur meestal weer een directeur aan die de dagelijkse leiding had op de plantage.

De administrateur hield toezicht op de directie van de plantage en had het recht om directeuren en andere ‘blanke bedienden’ zoals *blankofficiers* of ‘schrijvers’, chirurgijns en timmerlieden aan te stellen en in geval van disfunctioneren te ontslaan. Doorgaans was hij ook gemachtigd om uit de van West-Afrika komende slavenschepen nieuwe krachten voor de plantage aan te kopen.

Voorts zorgde hij voor de verscheping van de plantageproducten naar de eigenaar of diens commissionair in het vaderland, trok op hen de wisselbrieven waarmee hij in Suriname voor goederen en diensten ten behoeve van de plantage betaalde en bestelde bij hen de benodigdheden voor de plantage die uit Europa moesten komen.

In geval van gerechtelijke procedures was hij gemachtigd om in Suriname de belangen van de buitenslands verblijvende eigenaar waar te nemen. Idealiter vormde hij ook het aanspreekpunt voor de onvrije bevolking van de plantage wanneer de directeur ten opzichte van hen over de schreef ging.

Het werd gebruik om de administrateur voor zijn diensten te belonen ofwel in Suriname met 10% van wat de plantage voortbracht ofwel in Nederland met 10% van de opbrengst van de verkoop. Dit was dus een potentieel zeer lucratieve functie.

De Schiedamse leden van de familie Pichot haalden hun administrateurs overigens meestal uit de eigen familiekring: zwagers, een oom, een neef en na zijn terugkeer naar Suriname in 1739 hun broer c.q. stiefzoon Samuel Paulus Pichot.

Veel in Nederland gevestigde plantage-eigenaren lieten ook de zaken hier te lande aan iemand anders over, aan een zogenaamde commissionair of correspondent: doorgaans een koopman in Amsterdam of Rotterdam. Voor Jean Albert Pichot vervulde in 1759 bijvoorbeeld de Rotterdamse koopman Paulus van der Laan die rol. De plantageproducten dienden naar Van der Laan opgezonden te worden om door hém in Nederland verkocht te worden; de administrateurs dienden bestellingen van voedsel en materialen voor de plantage bij hem te doen en hij zorgde voor aankoop en verzending; hij accepteerde de wisselbrieven die getrokken waren ter betaling van in Suriname geleverde goederen en diensten.

De praktische bemoeienis van de eigenaar met de gang van zaken was dan vaak gering. Hij plukte de vruchten van wat na aftrek van alle onkosten overbleef aan batig saldo en dat was het.

Er waren ook eigenaren-op-afstand die zich actiever met hun plantage bemoeiden. We zagen al dat Daniel Pichot in 1760 eigenhandig in Rotterdam contracteerde voor de leverantie van aan de West-Afrikaanse kust te kopen mensen ten behoeve van zijn plantage. Een ander voorbeeld is dat van de Schiedammer Cornelis Peekstok, die anders dan de Pichots geen familieconnecties had in Suriname, en zeker toen hij nog maar pas plantage-eigenaar was, probeerde maximale grip op zijn overzeese onderneming te houden.

Een inwoner van Schiedam, Adam Staal, die in 1736 door Peekstok werd gecontracteerd als directeur/administrateur op Bruijnsburg kreeg van hem een uitgebreide 'instructie en reglement' mee. Staal moest '(...) de onderhorige so christenen [daarmee zijn de vrije bedienden bedoeld] als slaven wel behandelen, yder in het zynen tot haren pligt te houden, deselve versorgen yder na zijn qualiteyt van sodanige huys-vesting, behoeffens, levensmiddelen en genees- en heelmiddelen als zij soude mogen van noden hebben (...)'. Hij diende 'eendragtigheid' en 'goede ordre' tot stand te brengen '(...) tot welstand der plantage, profijt en intressen van den eygenaar' – Peekstok zelf dus. Staal werd op het hart gedrukt dat hij er voor moest zorgen dat alles ter bestemder tijd gebeurde: '(...) het planten van cacao en coffy bomen, het wieden en plucken van dien &ca, droogen en zuiveren en so veel bos te laten vallen [kappen] als kan beplant werden (...) alsmede het planten der kost voor de slaven (...) mitsgaders alderhande vee aan te queeken.'

Ook zou Staal 'de slaven tot het getal van vijftig moeten houden'. Indien hij bij aankomst op de plantage een lager aantal aantrof, moest hij mensen aankopen en betalen met op Peekstok te trekken wissels. Hij moest er op letten dan 'de jongste, geson[d]ste en beste slaven te kopen.' Indien er '(...) eenige slaven van de jongste soort (...) bequaam bevonden mogte werden om het cuypen, timmeren als anders te leeren (...)', dan diende Staal te zorgen dat zij daarin onderwezen werden, '(...) opdat de plantage van de lasten van buyten werklieden [externe krachten] te gebruyken moge werden ontslagen.'

Peekstok wenste verder door Staal regelmatig op de hoogte gehouden te worden, niet alleen van Staals eigen belevenissen op de plantage, maar ook van die van '(...) de bediendens en de toestand der slaven en de gronden en het aanqueeken en sterven der slaven en van derselver name, functie en qualiteyt.' Bovendien moest hij Peekstok ieder kwartaal het dagregister sturen.

Wat zo een dagregister inhield, valt op te maken uit een contract dat Peekstok in 1742 sloot met een inwoner van Zoetermeer, Adrianus van der Elst. Deze werd door Peekstok aangetrokken als 'chirurgijn en schrijver' en het bijhouden van het dagelijkse journaal behoorde tot zijn taken. Daarin diende hij bij te houden niet alleen 'wat, wanneer en waar yder slaaff gewerkt heeft', maar ook wie van buiten, vrij of onvrij, op de plantage had aangemeerd. Daarnaast moest hij een magazijnboekje bijhouden waarin aangetekend werd wat hij aan levensmiddelen voor de plantage had ontvangen en wat hij daarvan aan eenieder uitgedeeld had, alsmede de hoeveelheden koffie, cacao en ander producten die door de plantage waren afgeleverd. Peekstok wilde het dagregister jaarlijks toegezonden krijgen, tezamen met het magazijnboekje

alsmede 'de slavenlijst, en hoe veel bomen en anders dat er aangeplant zijn, waar en wat nommers'.

Een dergelijke mate van nieuwsgierigheid is misschien wel wat uitzonderlijk geweest. Het lijkt aannemelijk dat de meeste buitenslandse eigenaren maar zelden hebben stilgestaan bij de troosteloze omstandigheden waarin duizenden Afrikanen en Afro-Surinamers moesten leven en werken omwille van hun bron van inkomsten. Voor zoverre zij zich er een concreet beeld van probeerden te vormen, zullen zij hun geweten in slaap hebben laten sussen door de binnenkomende baten.

Seraphina de Vrije

Veel planters die zich in de achttiende eeuw vanuit Suriname in Nederland vestigden, namen bedienden uit de slavenstand mee. Ook het in april 1731 'repatriërende' gezin van Daniel Pichot senior en zijn tweede echtgenote Catharina Marcus liet zich vergezellen door 'drie slaven'. Sommigen hielden dit personeel in de nieuwe plaats van vestiging aan, al werden in die tijd eigendomsclaims op mensen in Nederland niet meer erkend en konden deze bedienden in principe dus hun eigen weg gaan.

Een duidelijk voorbeeld is Susanna Dumion (Suriname 1713-Haarlem 1818) die rond 1754 met twee tantes van Daniel François Pichot (Paramaribo 1744-Schiedam 1788), zusters van zijn moeder Anna Lespinasse, naar Nederland kwam en de daaropvolgende vijftig jaar in Amsterdam bij hen in huis woonde. Daniel François onderhield warme banden met deze tantes – een van hen liet zijn kinderen in 1805 een derde gedeelte van haar plantage Frederiksburg na – en hij moet Susanna Dumion goed gekend hebben. Als zulke bedienden naar Suriname werden teruggestuurd of zelf verkozen terug te keren, werden zij daar opnieuw beschouwd als verkerende in de staat van slavernij, tenzij daartegen voorzieningen getroffen waren.

Krijttekening van Susanna Dumion (Suriname ca. 1713 - Haarlem 1818), collectie Teylers Museum, Haarlem.

te maken laar broeder den Wel Ede. Achtbare Heeren: —
 Samuel Paulus Pichot oud Raad van de Hof van de Civile
 en Criminele Justitie der Voorz: Colonie van Suriname,
 Speciaalij omme tijt denaamen van wegens laar vrouwe
 Comparante, in laere gemelde qualiteijt, voor de negerin, Seraphina
 toebeloorende aan laar Comparantes voorz: Plantagie de Sloof,
 tijt Consideratie van laere getrouwe dienst, bij den Ede: —
 Hof van Politie der meergemelde Colonie van Suriname,
 ofte bij toodanig ander Hof van Justitie daer ^{er toe} behoort, te
 verhoeken Brieven van vriedom in optima forma; En
 voorts daer junc en ontrent alles verder, en meerder te doen,
 ende verrigten tegeene eenigzints noodig zal zijn, ende —
 vereijst werden, en zij Comparante selfs, present zijnde,

Opricht tot vrijgeving Seraphina in 1759, uit protocol notaris Jan van Lijken,
 Collectie Gemeentearchief Schiedam, toegang 258 inv. no. 885.

Joseph	200
van den	70
Mary Caman	350
Mary de Jong	600
Jekoptina. huyshoudin	600
Bevelin huysh.	500
Doffina	275
Appolonia	
Indianen	350
Barbara	200

Uit de inventaris van het huishouden te Paramaribo van Daniel Pichot senior 1728,
 Collectie Nationaal Archief Suriname, notarieel archief vóór 1828 inv. no. 162.

Op 19 juni 1759 gaf Catharina Maria Buijk, als gevolmachtigde van haar man Daniel Pichot die op dat moment als zeeofficier een reis naar de Middellandse Zee maakte, voor de Schiedamse notaris Jan van Lijken een verklaring af. Daarin autoriseerde zij haar in Suriname woonachtige zwager Samuel Paulus Pichot om te bewerkstelligen dat een aan de plantage De Hoop toebehorende vrouw genaamd Seraphina werd gemanumitteerd, dat wil zeggen vrijverklaard. Zij wilde dat aan Seraphina de 'brieven van vrijdom' bezorgd werden 'uyt consideratie van haare getrouwe dienst'.

In zijn verzoekschrift aan de overheid, het Hof van Politie, die de manumissie moest fiatleren, noemde Samuel Paulus Pichot Seraphina een oude vrouw. Dit doet vermoeden dat zij dezelfde persoon was als de Seraphina die in 1728 blijkens een inventaris uit dat jaar tot het huishouden van Daniel Pichot senior in Paramaribo behoorde en toen werd aangeduid als 'huyslavin'. Het is mogelijk dat zij in 1731 met het gezin Pichot meegereisd is naar Nederland, maar zij kan ook later overgekomen zijn. Op een inventaris van De Hoop uit 1742 lijkt zij in ieder geval niet voor te komen.

Er zijn verder weinig of geen concrete sporen van het verblijf van Seraphina in Nederland gevonden. Maar het feit dat Catharina Buijk, die zelf nooit een voet op Surinaamse bodem gezet had, beweerde 'getrouwe dienst' van haar genoten te hebben, noopt tot de conclusie dat Seraphina minstens enige tijd bij Daniel Pichot en zijn vrouw in Schiedam aan de Haven gewoond moet hebben.

Het Surinaamse gouvernementsjournaal maakt op 14 september 1759 melding van de aankomst van 'een Neegerin Seraphina' als passagier uit Amsterdam. Ook hier weer geen zekerheid, maar verbazen zou het niet als het hier gaat om de gewezen bediende van het Schiedamse echtpaar Pichot.

Zeker is wel dat Seraphina op 7 februari 1760 in Paramaribo officieel vrijverklaard werd. Ook staat vast dat zij daar op 15 juli 1765 is overleden. Een jaar tevoren had zij in Paramaribo haar testament opgemaakt. Zij noemt zich daarin: 'Seraphina de Vrije, eertijds hebbende toebehoord de Weledgestrenge heer Daniel Pichot, kapitein ter zee'. De begunstigden van haar testament behoorden vrijwel allemaal tot de familie Pichot. Aan Daniel François Pichot en zijn neef Jean François Cellier, beiden op dat moment onder voogdij van hun oom Daniel in Schiedam, vermaakte Seraphina respectievelijk een vrouw Elizabeth en een jongen Christoffel; ook Seraphina beschikte inmiddels over mensen. Aan haar gewezen eigenaar Daniel Pichot liet zij een kwart na van haar nalatenschap, conform het in Suriname geldende *ius patronatus*. Jan David Cellier, de weduwnaar van Constantia Maria Pichot, op dat moment de enige familieverwant die nog in Suriname woonde, was erfgenaam van wat resteerde. Uitgezonderd alleen haar kleding, die zij naliet aan de kinderen van haar zuster: Leveilje, Quamina, Amarensie en Mandro die vermoedelijk allen nog in slavernij leefden op De Hoop, de plantage aan de Pauluskreek die inmiddels al drie jaar niet meer in het bezit was van de familie Pichot.

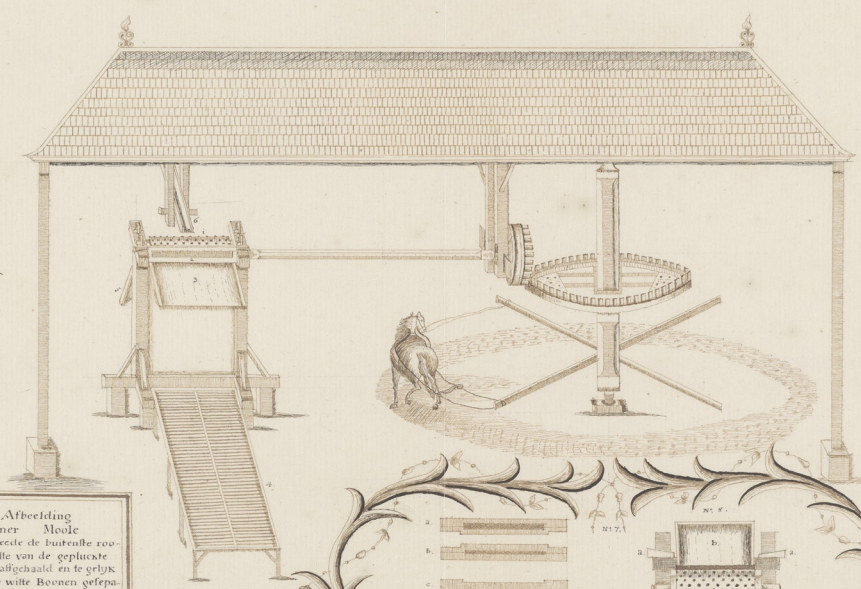
Explicatie.

- N° 1. Roller welke de roode Bast afscheidt met een rasp van geel koper.
 2. Mond of opening waardoor de witte Boonen over de
 3. Schuyns aengeemaakte Planken heen op de
 4. Menari vallen.
 5. Planken waarover de roode Bast afvult.
 6. Remme, waariene het water op de te schellene Coffy geteid word.
 7. Verdere voorstelling van het heut, leggende voor de Roller met sine diverse openingen.

- a. Hetselve van vooren.
 b. - van agteren.
 c. - van booven.
 d. - van beneeden.
 e. Profil van hetselve.

N° 8. Roller van booven te sien.

- a. Wippen waarmede de Maete gebrast werd.
 b. Bekk, waarin de te schellene Coffy gedaan werd en van daar op de Roller valt.

Afbeelding
 Eener Moele
 waarmede de buitenle roo-
 de schille van de geplucte
 Coffy afgehaald en te gelyk
 van de witte Boonen gefepa-
 reerd word.
 Haande
 op de Plantagie
HEGT EN STERK
 in
 Rio Commewine.

Door een paard aangedreven koffiemolen op de plantage Hecht en Sterk van Jan Nepveu en echtgenote (na 1767). Op veel andere plantages werd de molen nog door mensen draaiende gehouden, met funeste gevolgen voor hun fysieke conditie. Collectie Stadsarchief Amsterdam, archief van de eigenaren van het huis Marquette inv. no. 303B.

Hoofdstuk 6

Werken in suiker en koffie

Van de dertien ondernemingen die geheel of gedeeltelijk eigendom waren van Schiedamse leden van de familie Pichot waren er zes suikerplantages, op zes andere werd koffie vorgebracht, soms samen met cacao en katoen en tenslotte was er nog een plantage waarop voedselgewassen werden geteeld.

De plantage-inventarissen vermelden vaak functies van de onvrije arbeiders en wel in een gangbare rangorde. Van de 117 in 1728 aan de suikerplantage De Hoop gebonden mensen is van zestien mannen de functie genoteerd. Bovenaan stonden de twee officiers, of *basya* in het Surinaams, Prins en Quackoe die op de plantage als voormannen of opzichters fungeerden. Na hen kwamen de timmerman Ascaen en de drie kuipers, die de vaten maakten waarin de opbrengst van de plantage naar Nederland verscheept werd. Dan volgde een drietal suikerkokers. Het koken van de suiker, in een serie ketels, was een specialisme waar kennis en ervaring voor nodig waren; een goede suikerkoker wist precies hoe het sap van het riet van iedere specifieke grond het best behandeld en gekookt kon worden. Voorts is van zes mannen genoteerd dat zij werkten als delvers, wat wil zeggen dat zij op de plantage het uitgebreide stelsel van afwaterings- en vaartrenzen (sloten en kanalen) groeven en onderhielden. Tenslotte is een man, Pedro, geregistreerd als visser. Uit de inventaris van De Hoop uit 1733 blijkt dat hij tevens jager was; hij zorgde voor vers vlees en vis, in eerste instantie ten behoeve van de directeur.

Hoewel van 44 van de 60 mannen zowel als van de vrouwen en kinderen niet vermeld is wat voor arbeid zij verrichtten, mag gevoeglijk aangenomen worden dat degenen die daartoe in staat waren overwegend in de suikerrietgronden hebben gewerkt: bij de aanplant, de verzorging en de oogst van het riet. Ook zullen zij wanneer zij te pas kwamen zijn ingezet in de suikermolen en het kookhuis wanneer het geogoste riet daar tot suiker werd verwerkt.

Steeds was een deel van de plantagebevolking geheel of gedeeltelijk arbeidsongeschikt. In 1728 is het aantal mensen dat oud, gebrekkig of ziek was waarschijnlijk zeer onvolledig genoteerd, het zouden er slechts drie geweest zijn. In 1733 echter bedroeg dit aantal maar liefst 35 (vier aan verschillende kwalen lijdende kinderen niet meegerekend). Dat was bijna een derde van alle 107 volwassenen. Blijkens de plantage-inventaris van 1742 waren er toen van de in totaal 87 volwassenen zelfs 37 (42,5%) bejaard, gebrekkig of niet helemaal gezond. De officier Prins, in 1728 al lijdend aan een ziekte – aan het been blijkens de inventaris van 1733 – is in 1742 aangemerkt als ‘oud en afgeleefd’.

De inventaris van 1742 geeft ook meer informatie dan de eerdere inventarissen over de functionele verscheidenheid binnen de dan 119 hoofden tellende gemeenschap, met name voor wat betreft de mannen. Van 30 van de in totaal 50 volwassen mannen is een functie vermeld, terwijl van een van de 19 jongens, Quansa, genoteerd is dat hij leert timmeren. Er is in 1742 maar één

officier, een man genaamd Jolie. Quakoe, in 1728 nog tweede officier naast Prins, is nu aangeduid als delver. Er zijn nog altijd drie kuipers, inmiddels drie timmerlieden en er zijn nu in totaal 19 mannen als delver geregistreerd, van wie er echter vier een dubbelfunctie hebben. Drie van hen zijn tevens suikerkoker en een is tevens *dramstijlder* d.w.z. dat hij *dram* distilleerde uit een restproduct van de suiker; *dram* was een sterke drank die vooral binnen de slavenstand en de lagere klassen van de vrije bevolking werd genuttigd. Eén man fungeert als visser, één past er op de rietgronden, twee waken over het vee; de beiden laatsten zijn ziekelijk of gehandicapt. Van de 37 vrouwen is slechts van een viertal aangegeven wat voor werk zij precies verrichten. Twee vrouwen hebben meerdere functies en vaardigheden: zij werken als huismeid, naaister en breidster, wasvrouw en kokkin; twee anderen zijn respectievelijk keukenmeid en naaister. Een vijfde vrouw is bij de administrateur en mede-eigenaar Samuel Paulus Pichot in Paramaribo, vermoedelijk als huisbediende of kokkin.

Een inventaris uit 1764 – maar toen was de plantage al niet meer in bezit van de familie Pichot – is nog informatiever over met name de specialistische beroepen onder de mannen. Een aantal van de timmerlieden is ook botenmaker, er is een metselaar, er zijn twee chirurgijns, een ‘zeer bekwame’ paardenknecht – belangrijk want de suikermolen draaide op paardenkracht – terwijl vier delvers ook fungeren als stokers. Het hoogste echelon van officiers, timmerlieden, kuipers, suikerkokers, paardenknecht, metselaar, chirurgijns en *dramstijlder*, 22 man in totaal, is dan trouwens op enkele uitzonderingen na geheel afkomstig uit de categorie ‘Criole jongens’ – op de plantage geboren kinderen – op de inventaris van 1742.

Van de mannen van wie de functie is aangegeven, vormen de delvers met veertien man nog steeds de grootste groep. Van hen werd zware lichamelijke arbeid gevergd die, zoals de latere gouverneur Jan Nepveu in die tijd opmerkte, in bepaalde omstandigheden – zoals die waarin Samuel Paulus Pichot na 1745 zijn plantage Zorg en Hoop begon – tot veel verlies aan mensenlevens kon leiden. Nepveu schreef hierover: ‘(...) *t is zeeker dat het aanleggen van een plantagie in de beneden landen, zoo door de moerasen waarin de slaaven daaglijk[s] moeten staan delven en werken, als door de dampen die daaruit opkomen, en plagen der musquiten en mompieren behalven het gebrek aan goed water, gemeenlijk het verlies van veel slaven veroorzaakt, doch als landen eenige tijd bepoldert en bestorven zijn, vermindert dat ook wel (...)*’.

De 130 mensen van wie in 1764 in het geheel geen functie is opgegeven, werden zoals gezegd, voor zover fysiek daartoe in staat, ingezet voor de niet-specialistische taken in de rietvelden, de molen en het kookhuis.

Het aantal rietgronden waarin de veldarbeiders werkten, bedroeg in deze jaren tussen de elf en zestien. Dit waren niet steeds dezelfde velden. Na een aantal oogsten rendeerde de grond niet meer voldoende en liet men het braak liggen. Dan moest een nieuw deel van de concessie ontgonnen worden: het bos gekapt en verbrand, nieuwe trencheden gegraven door de delvers, de grond omgespit en nieuw riet aangeplant. Er waren in deze jaren ook een of twee stukken grond waarop koffieboomen waren geplant (in 1764 is van

koffieteelt echter geen sprake meer) en enige kostgronden, waarop voedselgewassen als tayer, cassave, mais en banaan werden geteeld.

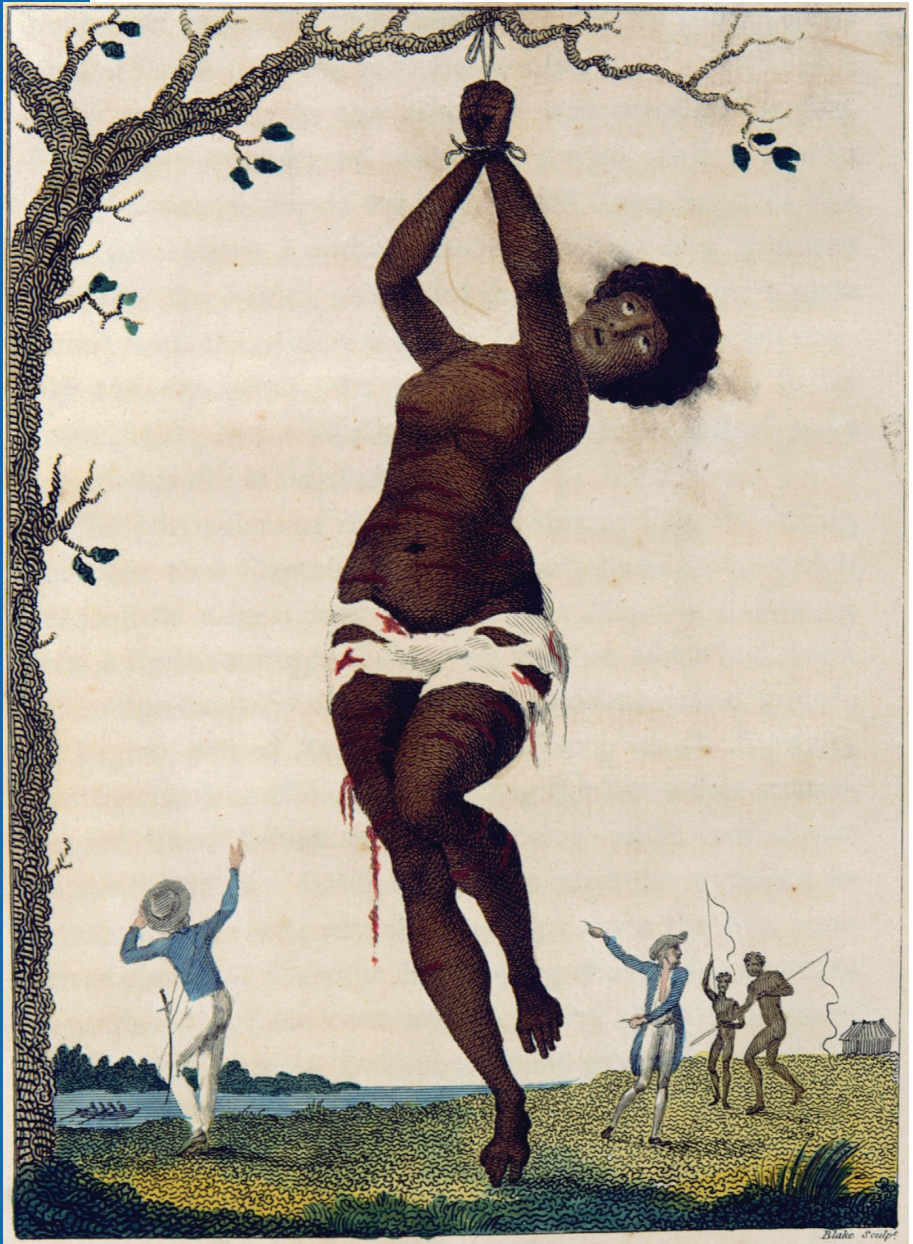
Op De Hoop hadden de onvrije bewoners overigens eigen kostgronden waarop zij voor eigen gebruik voedsel teelden. Dit was niet op iedere plantage het geval maar betekende enige autonomie in een verder volledig door het plantagemanagement gedicteerd werkend bestaan. Nepveu schreef rond 1770 dat men tevoren op sommige plantages aan de slaven ook had toegestaan om varkens te houden maar dat dit om reden van de vernielzucht van die beesten vrijwel overal weer was ingetrokken. Wel was het gebruikelijk dat de onvrije plantagebewoners voor eigen rekening pluimvee kweekten, hetgeen zij volgens Nepveu met zorg deden en daar ook een centje mee verdienden.

Het werk op een koffieplantage is vaak getypeerd als minder zwaar vergeleken bij dat op een suikerplantage, onder meer omdat een koffieboom jarenlang vruchten gaf en er niet voortdurend nieuwe grond ontgonnen en geplant hoefde te worden zoals op suikerplantages. Maar wie Nepveu's beschrijving leest van een dag tijdens de negen of tien weken durende periode van de grote pluk moet concluderen dat dit werk toch een zware tol moet hebben geëist.

Eenieder die hierbij werd ingezet moest dagelijks twee manden van ieder circa 90 pond thuis brengen. Soms moest met de manden, die op het hoofd werden gedragen, wel een uur afstand te voet afgelegd worden. Dit was, schreef Nepveu 'een zeer swaare en quaade last, en wel bijzonder voor de wijven en swakke mans'; het gaf 'veel ziekten en breekt zeekerlijk meenig slaaf den hals'. Als 's middags het hoornsignaal geklonken had, bracht ieder zijn manden thuis. Die werden dan geïnspecteerd. Nepveu schreef over dit moment: '(...) de blanken en swart officiers [dus de *blankofficier* en de *basya*] komen meede, en den directeur ziet yder mand na; die niet neffens de andere zijn portie geplukt heeft, en geen reedene weet te geeven van die agterlijkheid, word ten eersten afgestraft, gemeenlijk met 15 of 20 sweeplagen.'

Soms was er nauwelijks tijd om te eten. Om zes uur 's avonds moest men paraat zijn voor het werk waarbij de vruchten van de harde schil moesten worden ontdaan. Dit gebeurde vaak met een koffiebreekmolen. Bij die methode, schreef Nepveu, werden de bessen gekneusd met behulp van een roller '(...) door twee sterke negers aan ijder kant gedraayt, dat wel regt paardenwerk is, alzo ze in een quartier uurs sweeten, dat haar het water tappelings afloopt; dat is ook zeer fataal werk, waardoor de slaven (behalven de schrikkelijke vermoeydheid na den arbeid van den geheelen dag) om hals raken, dikwils bekoomen se hart quaalen of ook pleurissen &c (...)'.

Daarna moesten de bonen uit de basten gehaald worden, gewassen en naar de drogerij gebracht. Als dit proces vlot verliep, was men bezig tot 9 uur 's avonds, maar het werd ook vaak 10 of 11 uur, waarna, '(...)de slaven zig gaan reinigen, en dan haar eeten noch moeten bezorgen voor dien avond'. De volgende ochtend klonk om 4 uur weer het hoornsignaal en om 5 uur ging men weer op pad naar de koffievelden.

Flagellation of a Female Samboe Slave, illustratie van William Blake bij Stedman, *Narrative of a Five Years Expedition* (1796). Het straffen met zweepslagen van iemand in 'opgebonden' toestand was eigenlijk in 1762 verboden.

Hoofdstuk 7

Ondernemingen met het karakter van een strafkamp

In 1763 beroemde een plantagedirecteur zich er op dat op de plantage waar hij de scepter zwaaide '(...) een zeer ordentelijke regeeringh gehouden werd, soo wel van mijn, als van de zwarte officiers, en er somtijds maanden voorbij loopen, eer dat er een zwiepslagh gegeven werd (...)'. Dit schijnt in de tijd dat de Pichots eigenaren waren dan een van de positieve uitzonderingen geweest te zijn.

Op de plantages bezaten de directeurs een amper door de overheid beperkte macht om fysiek geweld te gebruiken wanneer in de ogen van de leiding de arbeidsprestatie te wensen overliet. Maar ook wanneer iemand zich in de ogen van de directeur bijvoorbeeld te vrijmoedig, 'brutaal' of 'assurant' gedroeg. Zweep- en stokslagen, opsluiting, alles was geoorloofd. De uitvoering van dit vuile werk werd overigens doorgaans aan de *basya*, de 'zwarte officiers' opgedragen.

Het gaf aan de plantages het karakter van een strafkamp. Dat de onvrije bewoners dit ook zo ervoeren, kan bijvoorbeeld afgelezen worden aan hun woord voor 'slaaf': *katibo*, letterlijk (krijgs)gevangene – een woord dat overigens nog altijd deel uitmaakt van de Surinaamse woordenschat.

Er waren in het leven van plantageslaven wel momenten van vrijheid en ontspanning maar garanties dat die altijd gerespecteerd zouden worden, waren er niet. Op veel plantages was het gebruikelijk dat periodiek van zaterdagavond tot in de vrije zondag spelen (*prei*) of baljaarpartijen werden gehouden. In 1760 constateerde Jan Nepveu, toen raad-fiscaal, echter dat dit in de voorbije jaren door steeds meer plantagedirecteuren was verboden. Zelfs waren de meesten van hen, schreef hij, 'soo kreegelig geworden dat soo een Neeger des avonds na den arbeyd of op andere teyde sig met zinge of met het speele op den banja delasseerde [ontspande] sij sulx scherp straffe[n].'

Macht corrupteert en dat verschillende plantagedirecteuren en lagere 'blanke bedienden' van kwaad tot erger vervielen, kon de overheid niet ontgaan. Die dachtte meer en meer de gevolgen hiervan. Zoals Nepveu eens schreef: '(...) 't is zeker dat de cruelle behandelingen de slaven eijndelijk tot disperatie moet brengen, en het gemoet zeer tegen de blanken verbittert (...)'.³³

In 1757 sprak een commissie van oud-raadsheren van het Hof van Politie, waarin Samuel Paulus Pichot de leidende figuur was, de vrees uit 'dat eene generaale massacre of bloedbad der blancken het eynde van de saak sal sijn'. Dan zou, schreven zij, de voor Nederland 'soo voordeelige en importante colonie in eene andere Nigritia of Moorenland geconverteerd en verandert werden.'

In die jaren vijftig deden zich zoveel gevallen voor van excessief geweld door directeurs, terwijl de onvrije bevolking de overheid met klaagverzoeken overlaadde ofwel rebelleerde en de plantages ontvluchtte, dat de koloniale over-

heid zich in 1759 gedwongen zag om in te grijpen. Er werd een nieuw reglement voor de blanke bedienden afgekondigd dat het geweld van de kant van het plantagemanagement althans binnen zekere perken moest houden en hun willekeur moest tegengaan.

Maar wanneer een planter desondanks ontspoorde, ontkwam hij toch vaak aan een veroordeling. De enige getuigen van de misdaad behoorden meestal tot de slavenstand en hun getuigenis werd niet als rechtsgeldig beschouwd.

En als excessen als moord of doodslag dankzij het getuigenis van andere vrije personen wel rechtsgeldig bewezen konden worden, was het vonnis naar de normen van de tijd mild. Om geen afbreuk te doen aan het beeld van 'blanke superioriteit' dat men meende tegenover de in slavernij levende meerderheid te moeten en blijkbaar ook veronderstelde te kunnen handhaven, werd de dader doorgaans ten hoogste uit de kolonie verbannen. Ook in gevallen zoals brute moord die in een andere sociale context zeker tot de doodstraf zouden hebben geleid. In 1762 toen het Hof van Politie het reglement voor de plantagebedienden nog eens licht aanscherpte, legden de raadsheren de argumentatie op een uiterst cynische manier uit. Wanneer planters of directeurs wegens tegen hun onvrije ondergeschikten gepleegde misdaden gestraft zouden worden met lijfstraffen of met de dood, dan zouden laatstgenoemden het ontzag en de schrik voor hun meesters kwijt raken. En die vrees was volgens de raadsheren essentieel om deze onderhorigen in subordinatie te houden omdat dezen, in tegenstelling tot vrije mensen, '(...) met geen hoop van groote verbeeteringe tot hun pligt konden werden aangemoedigt.'

In hoeverre al deze psychologische speculaties van de koloniale bestuurders daadwerkelijk hout sneden, viel natuurlijk nog maar te bezien.

In bitter contrast met de milde straffen voor directeuren staan de overheidsplakkaten die op het 'weglopen' van de plantage de doodstraf stelden. Een heel groot aantal mensen is hier het slachtoffer van geworden, al werd door de rechter soms rekening gehouden met omstandigheden die hem tot een ander vonnis brachten. Bijvoorbeeld in het geval van mensen die 'door al te harde behandeling van haar meesters off meesteres koomen te deserteren.' Of in geval van nieuw in het land zijnde Afrikanen die naar aangenomen werd relatief makkelijk door anderen werden overgehaald om weg te gaan. Ook werden begin jaren zeventig afspraken gemaakt met de Marrons met wie de overheid eerder vredesverdragen gesloten had, die inhielden dat vluchtelingen die zij uitleverden niet ter dood gebracht zouden worden. Zulke uitgeleverde vluchtelingen werden dan echter veelal veroordeeld om geboeid te werken op Fort Nieuw Amsterdam of om verkocht te worden met bestemming buitenslands. Tenslotte werd soms van straf afgezien of werd de zaak afgehandeld met een relatief lichte lijfstraf omwille van de belangen van de planter voor wie de mensen per slot van rekening eigendom, kapitaal waren.

Suikerkoker Louis

Onrecht werd mensen onder het regime van slavernij niet alleen door hun eigenaren maar ook van de zijde van de overheid aangedaan. Een illustratie vormt de veroordeling van Louis behorende aan de plantage De Hoop, eigendom van de familie Pichot, in 1736.

Het voorval dat Louis fataal werd, deed zich voor op een kleine koffieplantage aan de Cotticarivier genaamd Geertruydenberg. De eigenaar van de plantage was Willem Gerard van Meel (Amsterdam 1709-Paramaribo 1740), toenmalig echtgenoot van Constantia Maria Pichot en op dat moment één van de twee administrateurs van De Hoop. De grond was vermoedelijk pas kort tevoren in exploitatie genomen. Een na het overlijden van Van Meel opgemaakte inventaris vermeldt een onvrije bevolking van slechts 19 mannen, 9 vrouwen, 2 jongens en een meisje. Louis was een van de suikerkokers van De Hoop, blijkens de inventarissen van de plantage uit 1728 en 1733. Hoe hij op Geertruydenberg was beland en wat hij daar precies deed blijft duister. Was hij er alleen maar om een korte opdracht te vervullen of had van Meel gebruik gemaakt van zijn macht als administrateur van De Hoop om Louis op zijn eigen plantage te werk te stellen?

Op zekere dag in oktober 1736 ontstond tumult op Geertruydenberg, de achtergrond ervan is in de bronnen niet uitgelegd. Volgens de directeur, zekere Jacob Fels, was Louis op dat moment 'de principaalste onder alle de Slaeven aldaer'. Betekent dit dat hij fungeerde als *basya*, of was hij alleen de leider bij het oproer? Hoe dan ook, het geval ontspoorde toen Fels Louis met een stok wilde slaan. Louis rukte daarop de stok uit de handen van de directeur, gooi-de de stok op de grond en gaf Fels – volgens de verklaring van Louis omdat deze hem bij zijn geslachtsdeel wilde grijpen – een stoot tegen de borst. Ver-volgens was hij met zijn kapmes in de hand weggevlucht. Veel meer scheen er niet te zijn gebeurd. Naast Louis was nog iemand van De Hoop bij het ge-beuren op Van Meel's plantage aanwezig, die de gang van zaken bevestigde. Dit was Joly, in 1733 nog visser maar in 1742 de officier van De Hoop.

Op 31 oktober werd Louis door Van Meel in arrest geplaatst op Fort Zeelandia. Van Meel was namelijk niet alleen plantage-eigenaar en -administrateur maar ook overheidsfunctionaris en wel raad-fiscaal. Als zodanig voerde hij zelf het proces tegen Louis middels enkele summiere verhoren van de be-trokkenen, waarna hij kwam tot zijn 'eis en conclusie'. Daarin kwalificeerde hij het handelen van Louis als '(...) in een Slaaf doodstrafbaar aangesien soo sulks niet vigoreuslijk wierd gestrafft deese Colonie tot ruine en verderff strek[k]en soude, want de oproerige slaaven meer ende meer geannimeert soude werden hen teegens de blanken hunne meesters te oponeeren (...)'. Op 30 november 1736 werd Louis terechtgesteld.

De voltrekking daarvan gebeurde op een manier die zo mogelijk nog schok-kender was. Op verzoek van Van Meel vond de executie plaats op de planta-ge van de familie Pichot. Daar werd Louis, 'tot afschrik en exempel der ande-ren slaven' op een kruis gebonden en nadat zijn rechterhand was afgehakt, geradbraakt. Na zijn overlijden werd hij bovendien onthoofd en zijn hoofd aan de rivierzijde van De Hoop op een paal tentoongesteld.

Een vergelijkbaar geval deed zich in november 1771 voor rond Coridon, de *basya* van plantage Montauban, een eveneens kleine plantage aan de Orleanakreek, toen Hoer Helenakreek genoemd. Coridon had eerder dat jaar het voortouw genomen bij het verdedigen van de plantage tegen een aanval van Marrons en ook een achtervolgingspatrouille tegen de aanvallers geleid. Enkele directeurs van naburige plantages beweerden nu dat hij het te hoog in de bol gekregen had. Zij beklagden zich tegenover de raad-fiscaal dat een van hen door Coridon was uitgescholden voor schurk, canaille, donderskind, *yu m'ma pima* – een nog altijd gangbaar Surinaams scheldwoord. De uitgescholden directeur had Coridon daarop met een stok op zijn schouder geslagen waarop Coridon de stok had vast gegrepen om verdere slagen af te weren en vervolgens door was gegaan met schelden. De directeurs betoogden tegenover de raad-fiscaal verder dat Coridon al 'zeedert veele jaaren over de blanke de Baas gezogt heeft te speelen', ook over zijn bij de overval van de Marrons gesneuvelde eigenaar. Vertrouwende op zijn welsprekendheid en de goede reputatie die hij bij sommige heren genoot, veroorloofde hij zich volgens hen om bij iedere gelegenheid 'niet alleen veel minagting, maar ook groote brutaliteit tegens blanke te betoonen.'

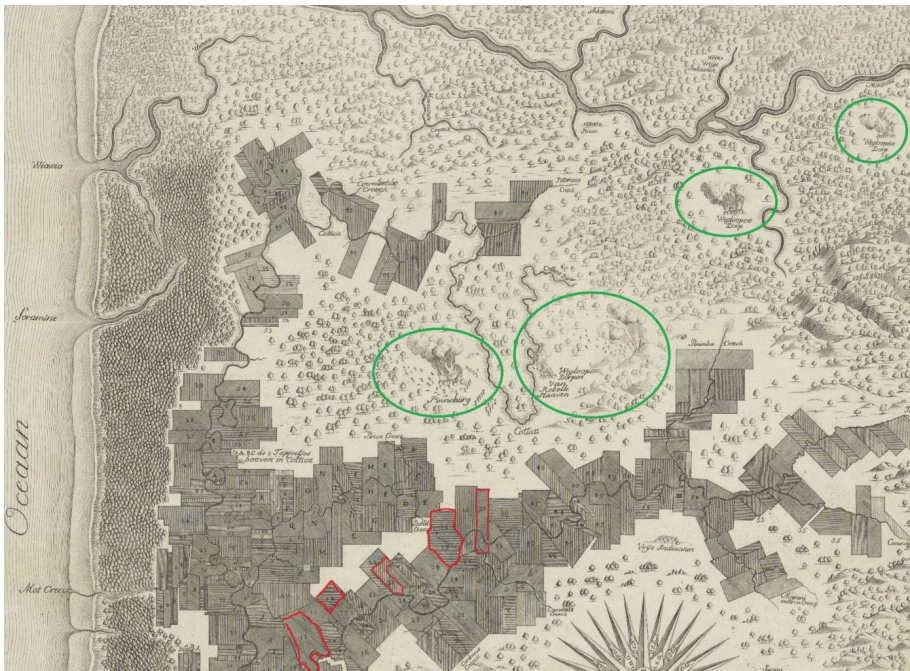
Coridon van zijn kant verklaarde dat de bewuste directeur terwijl zij op het punt stonden om een nieuwe patrouille uit te voeren ter opsporing van de Marrons, eerst hem had uitgemaakt voor donderse schurk. De man had daar bijgevoegd: 'als wij in het bosch zijn, sal ik maake dat je geweer geen vuur sal geven'. Daarop had hij geantwoord met: 'dan ben je soo goed als een schurk en soo je een Neger was die mijn sulks seyde, sou ik je aan de fiscaal

*Een ontsnapte tot slaaf gemaakte in het binnenland van Suriname.
Tekening van Pierre Jacques Benoit rond 1820.*

aangeven'. Hij erkende dat toen de directeur hem daarop geslagen had, hij de man had vastgegrepen om verdere slagen te vermijden. De overige beschuldigingen wees hij van de hand als laster ('konkelarij'). Als hij werkelijk 'soo een quaade Neeger' was als beweerd werd, dan had hij eenvoudig met de Marrons mee kunnen gaan en niet op de plantage hoeven te blijven. Maar dit alles baatte hem niet. Op 20 december 1771 werd hij door het Hof van Politie veroordeeld om verkocht te worden met buitenlandse bestemming. Verbannen dus, om elders zijn bestaan in slavernij voort te zetten. Coridon was een 'Creool', Suriname was zijn geboorteland.

Dit waren misschien extreme gevallen, maar niet uniek. En in de kern illustreren zij de extreme dubbele standaard die de slaventijd kenmerkte: terwijl een plantagedirecteur volgens de achttiende-eeuwse overheidsplakkaten gerechtigd was om een onvrije man of vrouw tot tachtig zweepslagen toe te (laten) dienen indien deze zich niet naar zijn zin gedroeg, liep wie zich als slaaf teweer stelde tegenover een Europeaan het risico het leven er bij in te schieten. De herinnering aan dit soort gevallen klinkt door in de Surinaamse *odo* (spreekwoord): *kakalaka no abi leti na ini fowru mofo* (in de bek van de kip is de kakkerlak rechteloos).

Uitsnede uit kaart Alexandre de Lavaux ca. 1737, tonende Boven-Commewijne. Met rood omkaderd de plantages van leden van de familie Pichot: Penoribo, Siparipabo, Bruijnsburg, l'Esperance en Vlammenburg en groen omcirkeld locaties van vestigingen van Marrons. Collectie kaarten en tekeningen van het archief van het Ministerie van Kolonieën (4.Miko), Nationaal Archief Den Haag.

'A Rebel Negro armed & on his guard', illustratie van Francesco Bartolozzi bij J.G. Stedman, Narrative of a Five Years Expedition (1796).

Hoofdstuk 8

Marrons

De al vaker aangehaalde Jan Nepveu, tijd- en generatiegenoot van de eerste in Suriname geboren Pichots, beseftte dat het in de menselijke natuur lag om te verlangen naar verandering van omstandigheden 'en vooral na de vrijheid' en om 'zig zelfs van subjectie en slaavernij te ontslaan'. Voor wat betreft de onvrije bevolking van Suriname in het bijzonder, schreef hij dat 'het exempel van hun meesters staat, die zij daagelijks voor oogen hebben, behalven alle andere reedenen', hen die behoefte des te sterker deed voelen. Hij had dus oog voor de grievende ongelijkheid en tartende levensomstandigheden, maar zijn conclusie was dat 'men zeekerlijk niet te zorgvuldig kon zijn om zig in staat te stellen dezelve in bedwang te houden.' Daarin slaagde het plantersregime maar zeer ten dele.

Er is ooit een schatting gemaakt dat in Suriname zo'n 300 mensen per jaar van de plantages wegluchtten, van wie er circa 100 definitief wegbleven. Dezen vormden in het bosland, ver of minder ver van de plantages verwijderd, verschillende kleinere en grotere gemeenschappen van 'weglopers' ofwel Marrons. Soms in onderlinge vereniging, bezochten of overvielen zij plantages om aan wapens en munitie te komen en hun gelederen te versterken. Voor de mensen die het werk, de willekeur en het geweld op de plantages niet langer verdroegen, vormden deze gemeenschappen een ander toekomstperspectief en een mogelijk toevluchtsoord.

Terwijl de Marrongemeenschappen zo sterker werden, nam voor het plantersregime de dreiging die van hen uitging toe. Die dreiging manifesteerde zich zeker in het gebied van Boven-Cottica, Perica en Boven-Commewijne waar veel van de plantages van de familie Pichot lagen, met name Penoribo, Siparipabo, Bruijnsburg, Cramawipibo, l'Esperance en Vlammenburg.

Samuel Paulus Pichot, van 1748 tot aan zijn dood in 1763 mede-eigenaar en administrateur van l'Esperance, moet zich in de jaren vijftig vaak zorgen gemaakt hebben. In september 1756, informeerde Jan Nepveu, toen waarnemend gouverneur het Hof van Politie, dat Pichot hem had laten weten dat er in de omgeving van l'Esperance 'samenrottingen van wegloopers aangelegd wierden.' Gevreesd moest worden dat een overval op een plantage in die buurt werd voorbereid. In de volgende jaren brachten Marrons uit een dorp gelegen tussen een al lang verlaten plantage in Boven-Cottica en de Marowijnerivier verschillende keren een bezoek aan de plantage. In 1757 werd daarbij de directeur om het leven gebracht. Het dorp bestond in 1758 uit ongeveer zestig mensen, meest mannen, van wie er tien van l'Esperance afkomstig waren.

Plantage-eigendom werd door deze menselijke factor aldus een wankel bezit. Illustratief is een ontbindende clause in het verkoopcontract van plantage Bruijnsburg in 1766. De verkopers, onder wie de erfgenamen van Jean Albert Pichot in Schiedam, verplichtten zich om de koopsom terug te betalen indien uit nadere berichten zou blijken dat de plantage tussentijds zijn waarde verloren had door een of andere calamiteit. Specifiek genoemd werden

‘eene invasie van vijanden’ en ‘eene geheele aflopinge van slaven’. Dat Marrons de plantage zouden overvallen, wat een totale leegloop tot gevolg kon hebben, was in die tijd geen hersenschim.

De krachteloze pogingen om het plegen van mishandelingen door de directeurs tegen te gaan en de meedogenloos wrede bestraffing van opgepakte vluchtelingen daargelaten, bestond het antwoord van de overheid vooral uit veldtochten van burgers en militairen tegen de Marrons, die tot doel hadden de Marrondorpen te vernietigen. Het effect was minimaal. De Marrons werden misschien uit hun dorpen verjaagd, hun gecultiveerde gronden vernietigd, zij verloren soms enkele mensen; maar zij hergroepeerden zich dan weer elders waar zij nieuwe dorpen stichtten.

Begin jaren zestig werd door de overheid besloten om vrede te sluiten met de twee grootste conglomeraten van Marrons, die respectievelijk gevestigd waren ten zuidoosten van het plantagegebied aan de Marowijne en meer westelijk aan de bovenloop van de Surinamerivier. Met name het vredesverdrag dat 10 oktober 1760 werd gesloten met de eersten – de Aukaners of Okanis – was van belang voor de regio waarin de genoemde plantages van de familie Pichot lagen. In de vredesverdragen was vastgelegd dat de Marrons in het vervolg mensen die uit de slavernij naar hun zouden vluchten tegen een premie aan de overheid uit zouden leveren. Ook was afgesproken dat zij het plantersregime bijstand zouden verlenen in hun strijd tegen andere, niet in het pact begrepen Marrongemeenschappen en indien daartoe verzocht ook in gevallen van rebellie op plantages.

Maar deze bondgenoten bleken selectief in het naleven van de overeengekomen verplichtingen en ten tweede bleven er nog genoeg andere Marrongemeenschappen over om het plantersregime te verontrusten. In de laatste decennia van de achttiende eeuw ging de overheid over tot de instelling van meer militaire posten, die tenslotte een cordon vormden dat het vluchten van de plantages bemoeilijkte en het plantagegebied af moest schermen voor invallen. Ook werd het aantal militairen nog verder opgevoerd en werden specialistische korpsen opgericht die de bossen voortdurend moesten doorkruisen om de Marrons het bestaan onmogelijk te maken. Maar in die periode hadden de Pichots hun belangen in de plantage-economie al grotendeels geliquideerd.

Don Jean en Cadet van l'Esperance

Begin november 1754 ontvluchtten omstreeks 150 mannen, vrouwen en kinderen – ongeveer driekwart van de gehele onvrije bevolking – de plantage l'Esperance in Boven-Commewijne, toen gedeeltelijk eigendom van Samuel Paulus Pichot en zijn echtgenote Anna Lespinasse. In de weken daarna keerde de meesten terug naar de plantage, ofwel gewapenderhand opgepakt of, afgemat door honger en dorst, op eigen initiatief. Ruim een jaar na dato, in december 1755, schreef Samuel Paulus Pichot, in zijn hoedanigheid als administrateur van de plantage, echter dat vijftig à zestig van de beste krachten blijkaar definitief voor de plantage verloren waren. Enkele maanden eerder was hem duidelijk geworden waar de meesten van deze mensen, onder wie de toen nog betrekkelijk jonge op de plantage geboren Cadet, inmiddels verbleven.

Pichot woonde toen het verhoor bij van een man die in mei 1755 met een twintigtal andere Marrons de plantage Bleyenburg in Tempatie, eveneens in Boven-Commewijne, overvallen had en daarbij door militairen gevangen genomen was. De man verklaarde zelf zo'n vijf jaar tevoren door Marrons overmeesterd en naar hun dorpen gebracht te zijn. In één van die dorpen, aan een zijarm van de Marowijne, had hij de afgelopen jaren gewoond. Uit de namen van de dorpshoofden die hij noemde is duidelijk dat hij was opgenomen onder de Marrons gevestigd in het zuidoosten van Suriname met wie in 1760 de vrede gesloten zou worden, de Aukaners, Dyuka, ofwel Okanisi.

Hij vertelde in aanwezigheid van Pichot dat 43 van de vluchtelingen van l'Esperance, mannen en vrouwen, ongeveer vier maanden tevoren in het gebied waren aangekomen. De Marrons hadden twee van hen, Ponto en Pierrot, verdwaald in het bos aangetroffen en naar hun dorpen gebracht. Een van de bewoners daar was Don Jean, die al een jaar of acht à tien eerder, dus circa 1746, van l'Esperance was weggegaan. Van Ponto en Pierrot vernam Don Jean dat zijn zoon Cadet zich onder de 41 anderen bevond die nog in het bos zoekende waren naar de weg naar de dorpen. Don Jean had direct verschillende zoektochten georganiseerd. Daarop waren de anderen gevonden en ook naar het dorp gebracht.

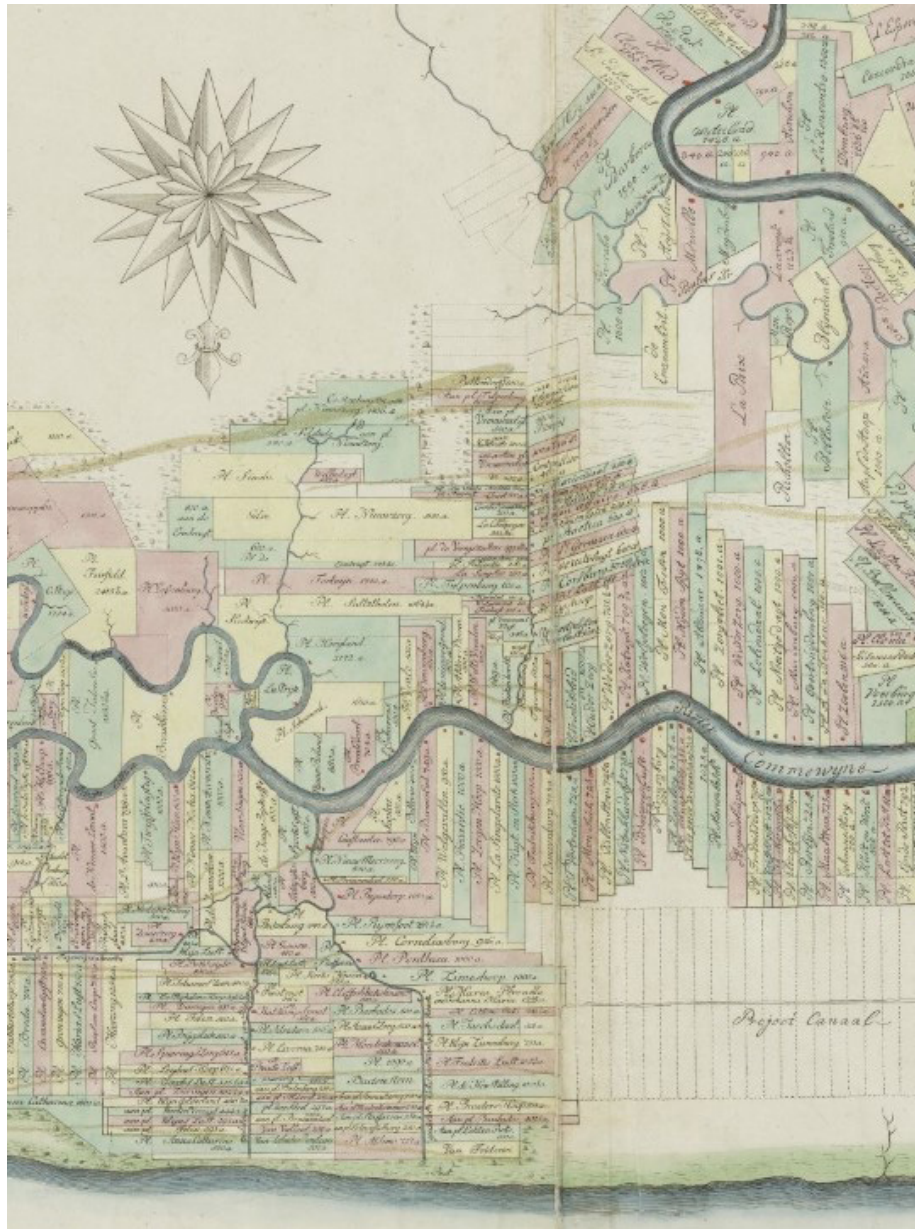
Volgens deze informant had Cadet overigens, zo kort als hij toen nog maar bij de Marrons was, in mei 1755 ook meegedaan aan de overval op Bleyenburg. Hij was dan ook bedreven in de omgang met het geweer, blijkens de inventaris van 1750 was hij de jager van l'Esperance.

Cadets vader Don Jean van Lespinasse was ook een van de zestien leiders van de Okanisi die op 10 oktober 1760 het vredesverdrag met het koloniaal bestuur ondertekenden. Toen Pichot in maart 1761 vermoedde dat er op l'Esperance een complot was gesmeed om opnieuw in grote getale van de plantage weg te gaan, dacht hij dat het nieuws over het sluiten van die vrede daarbij een grote rol speelde. Uit de berichten hadden de mensen op l'Esperance kunnen afleiden dat veel van hun in 1754 gevluchte verwanten zich bij de Okanisi bevonden, 'ja dat Don Jean een der opperhoofden daarvan is en Joris & Cadet in aanzien.' Hij veronderstelde dat zij zich inbeeldden dat zij bij de Okanisi met open armen ontvangen zouden worden. Zelf ging hij ervan uit dat zij zich daarin vergisten, gezien de verplichting die de Okanisi aangegaan waren om de mensen die bij hun een heenkomen zochten uit te leveren.

Bij de installatie van *Gaaman* (Grootopperhoofd) Pamu op 12 september 1763 zat Don Jean van Lespinasse aan als een van de zeven opperhoofden, raadsheren en rechters, zijn zoon Cadet als kapitein. Een maand later kwam Don Jean echter op een nare manier aan zijn einde. Hij werd ervan beschuldigd verantwoordelijk te zijn voor de dood van een andere Okanisi man en hoewel hij ontkende, veroordeeld tot de brandstapel.

Zijn zoon Cadet van Lespinasse (of Agidi Kadeti) wordt wel beschouwd als de eerste leider van de Pinasi *lo* (stamgroep) van de Okanisi. De naam Pinasi refereert aan de wortels op de plantage die ooit eigendom was van

François Lespinasse, de schoonvader van Samuel Paulus Pichot. Cadet had in 1773 als kapitein van zijn dorp, Taskreek, gelegen aan een kreek uitkomend in de Tapanahoni, 25 gewapende mannen onder zich. Hij werd toen door een militair die het contact onderhield tussen Okanisi en koloniale overheid getypeerd als 'kwade neger, niet te vertrouwen'. Dat kan ook opgevat worden als een geuzennaam: Cadet schijnt niet altijd even toeschietelijk geweest te zijn met het uitleveren van vluchtelingen. In 1763 hield hij bijvoorbeeld enkele vluchtelingen achter van plantages die geheel of gedeeltelijk eigendom waren van de Schie-

In getuigenis der maasheid en tot
meerder bekragting deeser, hebben
wij dees ^{Partij} van nedervijden met
Solennaele Gods Almagtig be-
"krachtig", eygenhandig ondersijkent
en segelt, bekragting, op een dag en
Datum als in 't hoof deeser Staat
vermiedt. + Arabie.

Al Meijer
Abraham Thoma
Daniel Koro
Vites van Amzingh
Ceres van Gbert
Coffy Chaprando
Sotloe van Kabbij
Reijman van Geelen
Don Jan van Espinas
Abraham van Deloge
Saba Brig. Bant
Boston Bant

gagge: Rodolph Kabre
Quakoe, van Sara Lapara.

Ondertekenaars vredesverdrag van 10 oktober 1760, Collectie Nationaal Archief Suriname, archief Hof van Politie vóór 1828 inv. no. 62. De opperhoofden van de Okanisi Marrons ondertekenden allen met merkteken, uitgezonderd Boston Bant die het lezen en schrijven machtig was.

Hoofdstuk 9

Belangen in de plantage-economie na 1770

Tegen 1770 hadden de Schiedamse leden van de familie Pichot, op het echtpaar De Mongé-van Lansbergen na, allen hun plantages van de hand gedaan. Maar met name oom en neef Daniel en mr. Daniel François Pichot, inmiddels beiden lid van de Schiedamse vroedschap, bleven daarna nog geruime tijd gemoeid in de Surinaamse plantage-economie, vooral als geldschieters voor plantage-eigenaren uit de familiekring. De bereidheid om familieleden financieel te helpen stond misschien voorop, maar het betekent toch ook dat deze bron van inkomsten gebaseerd op mensenhandel en slavernij voor hen nog altijd geen onoverkomelijk ethisch probleem vormde.

In mei 1770 leende Daniel Pichot 60.000 gulden aan zijn nichtje Geertruyda Sara Catharina van Lansbergen en haar man Samuel de Mongé, op onderpand van hun plantage Vlammenburg. Hij ontving daarvoor een rente van 6 % per jaar. De lening werd door het echtpaar De Mongé drie jaar later afgelost nadat zij nieuwe geldschieters gevonden hadden.

Daniel François Pichot verkocht zijn koffieplantage Mon Tresor in 1769 op afbetaling. De koper betaalde hem 40.000 gulden ineens maar zou Pichot de resterende 200.000 gulden voldoen in termijnen van 10.000 gulden per jaar, tegen een jaarlijkse rente op het uitstaande bedrag van 6%. Mon Tresor werd daartoe door de koper ten behoeve van Pichot verhuypothekerd. In februari 1770 werd de plantage, inclusief de hypotheekschuld, eigendom van Pichots neef mr. Jean François Cellier (Paramaribo 1749-Parijs 1785), een zoon van zijn tante Constantia Maria Pichot. Eind juni 1775 loste Cellier het nog uitstaande bedrag van 170.000 gulden met de verschuldigde rente van 10.200 gulden af. Maar amper twee weken later leende Daniel François Pichot zijn neef opnieuw geld: 40.000 gulden tegen 4% rente, met opnieuw plantage Mon Tresor – inclusief de eraan verbonden mensen – als onderpand. Die lening werd pas in augustus 1779 afgelost. Opmerkelijk is ook dat Pichot in de periode 1771-1773, toen zijn neef failliet verklaard dreigde te worden, zelfs heeft overwogen de plantage weer terug te kopen.

Aan een andere neef, François Willem Schas, zoon van zijn tante Sara Pichot (Paramaribo 1717-Den Haag 1754) leende Daniel François Pichot in mei 1775 een bedrag van 70.000 gulden tegen een rente van 4% per jaar. Onderpand was Schas' plantage Ostage in Boven-Commewijne. In december 1778 loste Schas 10.000 gulden van de lening af terwijl Pichot voor de resterende 60.000 gulden van Schas zestig obligaties ontving van ieder 1000 gulden, rentende 5 %. Die obligaties maakten deel uit van een negotiatie (fonds van lening) die op onderpand van Schas' plantages Goudmijn, Schassenburg en Ostage voor hem was opgericht door de Rotterdamse kooplieden Gerard Boom senior en junior.

Deze Rotterdamse kooplieden fungeerden als Schas' correspondenten, dat wil zeggen dat zij de plantageproducten ontvingen, voor hem verkochten en uit de revenuen onder meer de couponrente aan obligatiehouders als Pichot

betaalden en de obligaties successievelijk aflosten. Of Pichot de obligaties tot zijn overlijden in 1788 in bezit gehad heeft, is onbekend. Maar blijkens verschillende inventarissen van Schiedamse boedels circuleerden eind achttiende eeuw nog meerdere obligaties ten laste van de plantages van Schas in de stad, al werden ze inmiddels ver beneden de nominale waarde van 1000 gulden verkocht of getaxeerd.

In een ander Rotterdams negotiatiefonds had Daniel François Pichot een toezichhoudende rol. Blijkens een akte uit 1784 was hij toen commissaris in het fonds van negotiatie onder directie van Joan Osy & zoon, dat in 1777 was opgericht ten behoeve van zijn nicht Catharina Francina Wobma en haar echtgenoot, op onderpand van hun plantage Belair & Corisane in Perica. Nadat zowel zijn nicht als haar man waren overleden, werd de plantage, tegen kwietschelding aan de erfgenamen van de schuld van ruim 130.000 gulden, in eigendom overgegeven aan de geldschieters. Als commissaris zal Daniel François Pichot zelf één van die geldschieters zijn geweest. Hij had overigens al een claim op de plantage sinds 1768, toen de moeder van zijn nicht, zijn tante Susanna Francina Pichot (Paramaribo 1709-Leiden 1770) nog gedeeltelijk eigenaar was. Hij had zijn tante geholpen met een bedrag van 12.000 gulden, waarvoor haar aandeel in de plantage was verhypothekend.

Daniel Pichot, de marineofficier en Schiedamse magistraat, was samen met een Amsterdamse koopman voogd over Anna Constantia Cellier (Paramaribo 1769-Auteuil, bij Parijs 1838), kleindochter van zijn zuster Constantia Maria Pichot. In die hoedanigheid beheerde hij vanaf 1773 de plantages Schoonoord en Welgelegen gelegen in Beneden-Commewijne. Dit bezit was zijn toen vierjarig achternichte nagelaten door haar grootvader Jan David Cellier, de weduwnaar van Constantia Maria Pichot. De plantages tezamen genomen hadden in 1773 een onvrije bevolking van maar liefst 651 zielen en een getaxeerde waarde van 1.164.446 gulden.

De plantages waren in 1773 schuldenvrij, maar om aan de vader van de vierjarige eigenaresse – Pichots neef Jean François Cellier – diens erfdeel uit te kunnen keren, moesten zij nu beleend worden. Pichot en zijn medevoogd gaven daartoe de Amsterdamse firma Luden & Speciaal opdracht om een negotiatiefonds in het leven te roepen. Uiteindelijk werd een bedrag van 450.000 gulden opgehaald door de uitgifte van 450 obligaties van 1000 gulden elk, rentende 6%.

Opvallend is dat een heel groot deel van de obligaties werd gekocht door Schiedamse leden van de familie Pichot: Daniel Pichot zelf kocht dertig obligaties, zijn neven Daniel François Pichot en Jan David Pichot respectievelijk tachtig en twintig. Maar onder de geregistreerde obligatiehouders treft men ook de namen van andere notabele Schiedammers aan, met name leden van de familie Pigeaud, de notaris Cornelis Knappert en Martinus Knepelhout. De obligaties werden in de jaren daarna overigens regelmatig afgelost. Pichot en zijn medevoogd hielden vanuit Nederland de 'opperadministratie' over de plantages Schoonoord en Welgelegen totdat hun pupil Anna Constantia Cellier in 1787 in Parijs in het huwelijk trad.

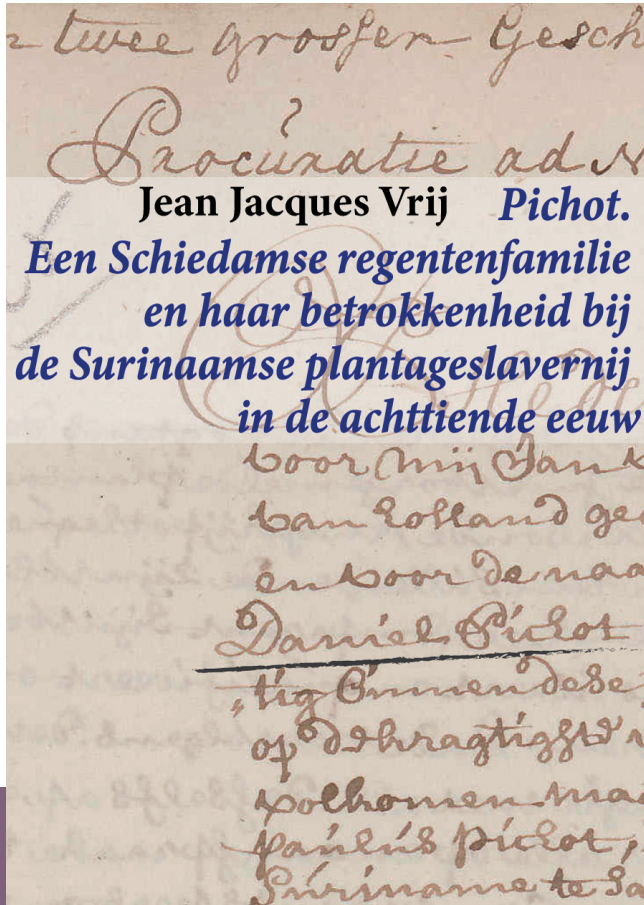

*Suikerplantage 'Zorg en Hoop' in Suriname circa 1885.
Foto J.E. Muller, collectie Universiteit Leiden*

Meer informatie:

Deze samenvatting is gebaseerd op het rapport
"Pichot. Een Schiedamse regentenfamilie en haar betrokkenheid bij de
Surinaamse plantageslavernij in de achttiende eeuw."

De gehele tekst is te vinden op de webstek van het
Gemeentearchief Schiedam: archief.schiedam.nl

Tekst Jean-Jacques Vrij
Opmaak Jan van Kampenhout
Gedrukt bij Juist! Schiedam
juni 2025